

**Mélyszegénységben élő családok reintegrációja
civil támogatással**

Az Igazgyöngy Alapítvány esélyteremtő munkája
a Bihari kistérségben

Tartalomjegyzék

Bevezetés	3
A berettyóújfalui kistérség helyzete	6
Az Igazgyöngy Alapítvány és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény bemutatása.....	8
Az Igazgyöngy Alapítvány esélyteremtő munkája.....	11
Told község bemutatása a jellemző problémák tükrében	15
Asszimiláció vagy integráció?	22
Kiútkeresés	28
Hogyan látják és érzékelik mindezt a Toldon élők?	37
Összegzés Egy önkéntes szemszögéből	42
Felhasznált irodalom	47
Mellékletek	50
Interjúkérdések	51
1. sz. Interjú: B. Móni	53
2. sz. Interjú: Ilonka	56
3. sz. Interjú: Ani.....	59
Életképek.....	63

Bevezetés

Dolgozatomban a Berettyóújfaluban működő Igazgyöngy Alapítvány és Alapfokú Művészeti Iskola munkáját mutatom be, különös tekintettel a Told községben kialakított modelljüket. Told egy 360 fős zsákfalú, zömében roma lakosokkal, ahol mindössze hét embernek van állandó munkahelye. A faluban a nyomor, az omladozó házak, az alapvető létszükségletek hiánya, a teljes kilátástalanság jellemző. Az Alapítvány egy három lábon álló modellt kezdett el kiépíteni, annak reményében, hogy sikerül az itt élő embereket kimozdítani a teljes kilátástalanságból és elérni, hogy a következő generációk sorsa jobb legyen. Tevékenységük sokrétű – oktatás, családgondozás, intézmények közötti együttműködés generálása. Esélyegyenlőségi munkájuk több településre is kiterjed, azonban pénzügyi és emberi erőforrás híján egy településen tudnak teljes körű szolgáltatást biztosítani. Elsősorban a mélyszegénységben élő gyerekek vizuális nevelésén keresztül megvalósuló egyfajta személyiségformálást végeznek, melynek sikeressége a gyerekek tanulmányi eredményeiben is észlelhető. A foglalkozások alkalmával hamar arra a felismerésre jutottak, hogy csakis úgy lehet hosszútávon eredményességet elérniük, ha a családokat komplexen próbálják meg segíteni, hiszen csak a felnőttek bevonásával lehet a gyerekek helyzetén változtatni. Az Iskola tanárai így kimentek a cigánysorokra, és hosszabb-rövidebb idő után a szülőkkel is sikerült bizalmas viszonyt kialakítaniuk. A mindennapi problémák közül számos helyzetben segítenek, legyen szó áram-visszakötésről, hivatalos ügyek intézéséről, adomány- és élelmiszer osztásáról, vagy akár a beteg gyermek gyógyszerének kiváltásáról.

Az Igazgyöngy Alapítvány vezetőjével, L. Ritók Nórával lényegében már óvodás korom óta kapcsolatban vagyok. Az óvodában csoportos rajzfoglalkozásokat tartott nekünk, és már akkor a szívembe lopta magát a belőle áradó szeretettel és gondoskodással. Az általános iskola alsó tagozatának első három évében ő volt a rajztanárom, ezután pedig 1999-ben megalapította az Igazgyöngy Alapfokú Művészeti Iskolát Berettyóújfaluban, melynek tíz éven keresztül voltam tanulója. A hátrányos helyzetű, rossz szociális körülmények között élő, főként roma származású, ragaszkodó és szeretetvágyó gyerekekkel akkor kerültem szorosabb kapcsolatba, amikor délutánonként hetente két alkalommal a művészeti iskolában, egy teremben, együtt dolgoztunk Nóri néni kezei alatt. Addig, a közvetlen környezetemben nem találkoztam mélyszegénységben élő családokkal.

Különös volt ez a helyzet, mindig szemlélődtem óvatosan, de egész egyszerűen nem értettem a dolgot. Ha komolyabban gondoltam rájuk, vagy azokra a félmondatokra, amikre rajzolás közben figyeltem fel, arra jutottam, hogy ijesztő, hihetetlen számomra mindez és valami nem megfelelően működik, amiért lehetséges az, hogy ekkora szakadékok legyenek családok és gyerekek között. Nagylányként már konkrétan megtapasztaltam azt a fantasztikus érzést, amit néhány szó, egy mosoly, vagy egy mozdulat jelentett számukra. Az itt rajzoló kisgyerekeknek hatalmas örömet okozott az, hogy sikerült szemkontaktusba kerülnünk, hogy figyeltem rájuk, ha kérdeztek, hogy feléjük fordultam és segítettem, ha megkértek, hogy színezzünk együtt ki valamit a rajzukon. Úgy gondolom bennem már ekkor elkezdődött valami. Egy érzés, hogy ők csupán ártatlan gyerekek, akik nem tehetnek arról, hogy oda születtek, ahova. Egy vágy, hogy akármilyen picit is, de ha tudok, segítenem kell. Édesanyámmal időnként összegyűjtöttük azokat a ruhákat és játékokat, melyekre már nem volt szükségünk és elvittük a Vöröskereszthez. Soha nem felejttem el azt a furcsa örömteli érzést, amikor az egyik foglalkozás végén, a folyosón megláttam azt a kis sötét bordó kabátkámat egy kisfiún. Ez az érzés még ma is elevenen él bennem. 2010 őszén kerestem fel először az Igazgyöngy Alapítványt azzal a szándékkal, hogy szabadidőmben szívesen részt vennék mindennapi tevékenységükben. Azóta önkéntesként igyekszem mindenben segíteni munkájukat, legyen szó a kiscipők összepárosításáról a raktárban, élelmiszersomagok kiosztásáról a faluban, vagy akár egy-egy családi szabadidős program szervezéséről vagy éppen lebonyolításáról.

Az utóbbi két évben kutató szemmel próbálom figyelni az iskola pedagógiai, szociális tevékenységét. Rendszeres olvasója vagyok a Nyomor széle blognak, melyet a FigyelőNet kérésére vezet L. Ritók Nóra 2009. szeptember óta, mely blog 2012 januárjától a hvg.hu oldalon olvasható tovább. Céлом mindenképpen a figyelemfelkeltés, az Alapítvány eredményesen működő modelljének bemutatása és a felnőtt lakosság munkahely-teremtési lehetőségeinek vizsgálata.

A dolgozatom I. fejezetében a berettyóújfalui kistérséget mutatom be: A térség elhelyezkedését, az idetartozó falvak létszámát, a munkanélküliségi rátát, valamint a jellemző problémák, mint hátrányos helyzet, halmozottan hátrányos helyzet, mélyszegénység rövid jellemzését, ok-okozati összefüggéseit.

A II. fejezetben az Igazgyöngy Alapítványt és Művészeti Iskolát mutatom be. A rövid történet és kialakulásának folyamata után a tevékenységét jellemzem részletesebben a hátrányos helyzetű gyerekek művészeti nevelésére fektetve a hangsúlyt.

A következőkben már azt fejtem ki, hogy az alternatív pedagógiai nevelés alkalmazása hogyan vezetett a felismeréshez hogy komplexen, a szülőkkel együtt kell a gyerekek problémáját kezelni. Továbbá azt, hogy milyen jellegű napi problémák merülnek fel a gyerekek nevelése során, melyek megoldása csak a szülőkkel együtt, közösen valósítható meg. Ezután bemutatom Toldi községet és összegyűjtöm azokat a problémákat, amelyek a felnőtt közösségben jelen vannak.

Mindezek után a kiútkeresés témájával foglalkozom. Ismertetem a tényeket, melyek szerint nem ad megoldást a társadalom, a politika és a pedagógustársadalom türelmetlensége és az az elvárása, hogy asszimilálódjanak bizonyos rétegek. Igyekszem érvelni amellett, hogy miért lenne helyesebb irány az integráció elősegítése. Úgy gondolom, nagyon fontos lenne a hivatali rendszerek egymással és civil szervezetekkel való együttműködésének generálása.

A dolgozatom utolsó nagy egységében a civil szervezetek segítségét és eddigi próbálkozásait mutatom be konkrét példákon keresztül, melyek egyik fő célja a munkahelyteremtés. Ennek megvalósulása jelentené a mélyszegénységben élőknek a biztos jövedelmet, önbecsülést, kötelességtudatot, céltudatosságot, jövőkép kialakítását.

Végezetül pedig leírom kutatásom tapasztalatait, összegzem a patronált családokkal való beszélgetések és a közös programokon szerzett információim alapján az Igazgyöngy Alapítvány esélyteremtő munkájának az érintettek által érzékelt eredményeit és megtapasztalt hatásait.

„Azért, hogy az ember jobban megértse dolgokat, betekintés kell. Messziről csak sztereotípiák, általánosságok látszanak. Közelről nézve sokféle igazság bontakozhat ki. De közel menni csak apró lépésekkel lehet. És rá kell szánni az időt. Csak így működhet.”¹

Köszönetemet fejezem ki L. Ritók Nórának, az Igazgyöngy Alapítvány vezetőjének és az Alapítvány munkatársainak a dolgozatom megírásához nyújtott támogatásukért.

¹ L. Ritók Nóra: A Nyomor széle blog: Apró lépések
http://nyomorszele.blog.fn.hu/index.php?view=bejegyzes_oldal&bejid=124603&bejcim=Apro_lepesek&todo=/ 2011.11.02.

A berettyóújfalui kistérség helyzete

Kelet-Magyarország középső részén, Hajdú-Bihar megyében helyezkedik el a Bihari kistérség, melynek központja Berettyóújfalu. A térség az ország 33 leghátrányosabb helyzetű térségeinek egyike. Területe 1225,53 km², így az egyik legnagyobb területi kiterjedésű és településszámú kistérség az országban.²

A berettyóújfalui kistérség 29 települése:

Ártánd	Bakonszeg	Bedő	Berekböszörmény	Berettyóújfalu
Biharkeresztes	Bojt	Csökmő	Darvas	Esztár
Furta	Gáborján	Hencida	Kismarja	Komádi
Körösszakál	Körösszegapáti	Magyarhomorog	Mezőpeterd	Mezősas
Nagykerek	Pocsaj	Szentpéterszeg	Tépe	Told
Újiráz	Váncsod	Vekerd	Zsáka	

Berettyóújfalu tekinthető a térség gazdasági és kulturális központjának, három középiskolája és területi kórháza révén viszonylag nagy vonzáskörzettel rendelkezik. Összességében sajnos az elmaradottság jellemzi a térséget, bár az utóbbi néhány évben a kistérség infrastrukturális állapota folyamatosan javul, de nagyon lassan. Aprófalvas jellegű térségről van szó, a hozzá tartozó települések átlagos lélekszáma nem éri el a 2000 főt. Általánosságban megfigyelhető a népességszám drasztikus csökkenése. Különös veszélyben van az a néhány falu, amelyekben a lélekszám nem éri el az 500 főt. Ilyen település például Told.³

Az egész térségre igen nagymértékű munkanélküliség jellemző, a városokban is kevés a munkalehetőség, a falvakban, községekben pedig szinte egyáltalán nincs munkája az embereknek. Ennek egyenes következménye az elszegényedés és eladósodás. Problémát jelent az is, hogy a munkaképes korú lakosság meghatározó része alacsony iskolai végzettséggel rendelkezik. A térség települései között nincs megfelelő összefogás, az önkormányzatok és vállalkozások egyre nagyobb volumenű forráshiánnyal küzdenek, ami tovább nehezíti a helyzetet. A szükséges gazdasági fejlesztésekhez nem rendelkezik

² Bihari térség bemutatása: <http://www.bihariterseg.hu/page.php?id=42#>

³ Kocsis László: Kistérség fejlesztési alapprogramok kutatása
http://static.saxon.hu/websys/datafiles/N/21/21777_berettyoujfalu.pdf 2011.12.20.

elegendő forrással a térség, ami sokszor egy-egy pályázat elnyerését is gátolja. A kistérségben a foglalkoztatás bővítését, illetve a munkahelyteremtést számos alapvető tényező is akadályozza. Véleményem szerint a legnagyobb problémát az okozza, hogy nincs elegendő számú, piacképes szakképesítést nyújtó oktatási intézmény. Nagy azon fiatalok száma, akik ugyan rendelkeznek szakmával, de egyszerűen nem tudnak vele elhelyezkedni, mert minimális rá a kereslet. Ugyanakkor egyre több fiatal csak a nyolc általánost végzi el és 15 évesen máris munkanélküliként éli mindenapjait. Ennek több oka is van. Vagy nem tudják a szülők támogatni a gyermekeik továbbtanulását, mert nincsen pénzük megvenni a buszbérletet, hogy Berettyóújfaluba bejárjanak szakközépiskolába, vagy egyszerűen közvetlen környezetükben a negatív példákat tapasztalva nem is kívánják tanulmányaikat tovább folytatni, mert úgy gondolják, hogy felesleges a biharkeresztesi szakközépiskolában virágkötőnek tanulni, hiszen arra nincs szüksége például egy olyan falunak, ahol csak hátrányos helyzetű családok élnek.

További hátrányt jelent munkahelyteremtés szempontjából a nem megfelelő infrastruktúra, azaz az utak egyre rosszabb állapota, a támogatások hiánya, ennél foga hosszú évek óta nem vonzó egyetlen nagyobb vállalkozónak sem, hogy a környékre telepítsen egy nagyobb létszámot foglalkoztató céget. 2011 nyarán azonban két projekt is elkezdődött, amelyek megvalósulása igen nagy hatással lenne a fent említett problémák egy részének kiküszöbölésére. Egyrészt a berettyóújfalui Mezeivill Kft. energiatakarékos közvilágítási LED lámpatesteket gyártó üzemet kezdett el felépíteni Uniós támogatással a térség központjában. Másrészt egy magyar - kínai vegyesvállalat napelem és napkollektor gyárat épít Berettyóújfalu határában. A tervek szerint az üzem előbb 300, később 1000 embernek teremtene munkalehetőséget.⁴ Reményeink szerint 2012 tavaszán elkezdődhet a leendő munkások betanítása mindkét gyárba.

Az aprófalvakban egyre inkább megfigyelhető a leszakadás, érezhető a kilátástalanság, mely leginkább a roma népességre jellemző. Azt gondolom a munkahelyteremtés, a különböző civil szervezetek munkája kiemelt fontosságú lehet ebben az egyre gyorsuló és kétségbeejtő folyamatban.

⁴ Gyarmati Péter: 180 perc – MR1 Kossuth rádió <http://www.mr1-kossuth.hu/hirek/gazdasag-110405/kinai-napelemgyar-epul-berettyoujfaluban.html> 2011.12.20.

Az Igazgyöngy Alapítvány és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény bemutatása

Az Alapítvány 13. éve működik a Bihari kistérség központjában, Berettyóújfaluban. Egy olyan kiemelten közhasznú civil szervezetről van szó, melynek alaptevékenysége az alapfokú művészeti oktatás. Ez azonban jóval többet jelent annál, mint ahogyan először hangzik. A gyerekek művészeti nevelésén túl fő feladatai az Igazgyöngynek a tehetséggondozás, a szociálisan hátrányos helyzetű, sajátos nevelési igényű és roma tanulók fejlesztése, illetve integrációjuk elősegítése. Az iskola tizennégy Hajdú-Bihar megyei település gyermekeinek művészeti képzését végzi.⁵ Az ide járó kis „igazgyöngyök” grafika, festészet, kerámia, tűzzománc, kézművesség és társastánc szakokon tanulhatnak. Az intézmény tanárainak elsődleges célja, hogy a személyiségfejlesztést művészeti képzéssel ötvözve biztosítsák minél több gyermek számára az alkotás örömét. Már a kezdetektől fogva elmondható az a tény, hogy ez az iskola több szempontból is speciális. Egyrészt fontos jellemzője, hogy tanulóinak legnagyobb része hátrányos helyzetű, halmozottan hátrányos helyzetű, mélyszegénységben élő gyermek. Másrészt az itt dolgozó képzőművészek, tanárok és pedagógiai asszisztensek a hagyományos oktatói módszerek helyett mindannyian alternatív, integrációt elősegítő módszerekkel fejlesztik a tanítványok egyéni készségeit és képességeit, így igyekeznek mindenből a maximumot kihozni. A gyermekközpontú, odaforduló, örömmel teli oktatás megoldást jelent nagyon sok olyan problémára, mellyel nap, mint nap meg kell küzdeniük, mind a gyerekeknek, mind pedig a tanáraiknak. Azt gondolom, példaértékű, hogy milyen fantasztikus légkör van jelen minden egyes foglalkozáson, gyakorlatilag semmi nem szab határt az önfeledt alkotásnak. Jómagam is „igazgyöngyös” voltam sok éven keresztül, így nyugodtan kijelenthetem, hogy itt a szeretet, az ölelés, törődés, egymás iránti tisztelet és elfogadás nemcsak kulcsfontosságú szavak, hanem mozgatórugói az intézmény eredményes működésének. Ezt a szemléletet számos, a roma gyermekek nevelésével foglalkozó szakirodalom támasztja alá: *„A tanítványok feltétlen elfogadása, tisztelete és szeretete a pedagógus munkájának vezérelve és alapja kell, hogy legyen, mivel ennek hiányában – különösen egyfajta idegenkedéssel, vagy, ami még rosszabb: „undorral” – nem lehet roma gyerekeket*

⁵ Forrás: Karancsi Anita iskolatitkár közlése alapján

tanítani, nevelni, oktatni, képezni.”⁶ A csoda véleményem szerint abban rejlik, hogy ebben az iskolában a pedagógusok talán az átlagosnál jobban szeretik a gyerekeket. Minden órán integrált oktatás folyik, a csoportok tagjai elfogadják egymást, képesek együtt dolgozni, származástól, szociális körülményektől, családi helyzettől függetlenül. Az egyéni fejlesztés meghatározó a foglalkozásokon, a pedagógusok munkája különös tekintettel irányul a differenciálásra és szöveges értékelésre. Ez az értékelési formula a hagyományos osztályozáshoz viszonyítva sokkal humánusabb, ösztönzőleg hat a gyermekekre, mivel az egyéni értékeket és pozitívumokat emeli ki, ezzel is segítve a további fejlődést. Ezt hangsúlyozza az alternatív iskolák szöveges értékelési rendszerére vonatkozóan Torgyik Judit is: „*A szociális magatartás, a társakhoz való viszony, a segítőkészség, a rendszeretet vagy a munkavégzés során megnyilvánuló figyelem stb. előre meghatározott kritériumok szerint éppúgy az értékelés tárgya, mint a tantárgyi eredmények.*”⁷

Az iskola mára már nemzetközi szinten elismert intézmény, diákjai évente 450-500 díjat hoznak el hazai és nemzetközi képzőművészeti versenyekről. Az ország művészeti iskolái között kiemelkedően sikeres, jelenleg tizenhárom tankönyv, módszertani kiadvány bizonyítja jeles munkájukat.⁸ Ezek nemcsak a vizuális nevelés témakörét érintik, hanem kapcsolódnak az alternatív pedagógiai módszerekhez és az integráció elősegítéséhez is. Az intézmény vezetője, L. Ritók Nóra és munkatársai rendszeres résztvevői a különböző közoktatási és esélyegyenlőséggel foglalkozó hazai és nemzetközi konferenciáknak, meetingeknek. Fontos számukra, hogy tapasztalataikat, eredményeiket és küzdelmeiket megosszák más érdeklődő szervezetekkel, ezért minden évben szerveznek kiállításokat, bemutatókat és továbbképzéseket. Sajnos azonban az utóbbi években az iskola fenntartása a hátrányos helyzetű gyerekek aránya miatt egyre nagyobb harc, mindig bizonytalan hogyan fogják elindítani a következő tanévet, de szerencsére eddig még sikerült.

Az alapítvány kifejlesztett egy olyan hárompillérű modellt, mely lassú léptekkel, de sikeresen működik, és be lehet vezetni más hasonló helyzetű térségekben is. A program alapelve, hogy megpróbálják a másságot értékke teremtteni. Ahhoz azonban, hogy ez a bonyolult és igen összetett folyamat végbe tudjon menni, meg kell ismerni az érintett roma

⁶ Karlovitz János Tibor: Mit tehetünk az előítéletek csökkentéséért? In: Nahalka István – Torgyik Judit (szerk.) Megközelítések. Roma gyerekek nevelésének egyes kérdései. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó, 2004. 133. o.

⁷ Torgyik Judit: Az alternatív pedagógia értékei a roma gyerekek nevelésével foglalkozó iskolák számára In: Nahalka István – Torgyik Judit (szerk.) Megközelítések. Roma gyerekek nevelésének egyes kérdései. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó, 2004. 163. o.

⁸ Karancsi Anita: Művészeti iskola <http://igazgyongy-alapitvany.hu/muveszeti-iskola/>

családok szokásait, szociális körülményeit, és egy kölcsönös bizalmat kell kialakítani velük. Ezek nélkül nem működhet. Nem tud működni. Nagyon nehéz a gyerekekben és a szülőkből is a kellő motiváltságot megteremteni és fenntartani, az állandó sikerélményhez való jutást biztosítani és a hétről-hétre felmerülő újabb – és újabb problémákra kivitelezhető és működő megoldási stratégiákat kidolgozni. A családokkal egyre bővülő kapcsolat alakul ki, ezáltal igyekeznek egyre pozitívabb irányba elmozdítani az iskolához való viszonyukat. Az utóbbi évek tapasztalatai alapján a modellnek mérhető eredményei vannak. Az ide járó roma gyerekek heti rendszerességgel járnak a rajzfoglalkozásokra, javulnak az általános iskolában a tanulmányi eredményeik, jobb a magatartásuk. A művészeti nevelésnek köszönhetően folyamatosan sikerélményekhez jutnak, így kialakul bennük egy pozitív énkép, helyreáll az önértékelésük, célokat szeretnének elérni az életben. Az öröm, a siker olyan hajtóerő ezeknek a gyerekeknek, amivel óriási dolgokat lehet elérni. A pedagógusok pedig ehhez segítik hozzá kis tanítványaikat. Az alkotás során speciális pedagógiai eszközöket alkalmazva a különböző feladatok egyaránt megcélazzák a gyermekek érzelmi és értelmi fejlődését is.

Az Igazgyöngy Alapítvány esélyteremtő munkája

Az Alapítvány esélyegyenlőségi munkáját természetesen a gyermekközpontú szemlélet, a humánus jellemzi. Rendkívül sokrétű ez, kezdve a hálózatépítéstől, az egyenlő bánásmód törvényének érvényesítésén keresztül egészen a demokratikus készségek fejlesztéséig. Az utóbbi három évben kezdett abba a sajátos modellfejlesztésbe, mely a mélyszegénységben élő gyerekek integrációjára irányul. Ez egy három részből álló stratégia, melyek az oktatás, a családgondozás és az egyes intézmények közötti együttműködés generálása. E modell kapcsán kiemelt figyelemben részesítik Told községet, ahol az összes olyan probléma jelen van, ami a mai Magyarországon a roma integrációhoz fűződik. Céljuk azonban jóval több Told talpra állításánál. Más, hasonló településeken is alkalmazható módszereket és eljárásokat szeretnének kidolgozni, a tapasztalatokat pedig továbbadni. Vallják ugyanis, hogy a tudásmegosztás és az aktív tapasztalatcsere a legjobb lehetőség a pedagógiai és szociális munka színvonalának emelésére és ezáltal arra, hogy a világ körülöttünk jobb legyen.

A történet néhány éve kezdődött, amikor is az iskola pedagógusai arra a megállapításra jutottak saját tapasztalataik alapján, hogy a hátrányos helyzetű gyerekek integrációját képtelenség megoldani az iskola négy fala között. Ez okból kifolyólag hálózatépítést kezdtek a berettyóújfalui kistérség azon civil szervezeteivel és közintézményeivel közösen, akik szintén az egyenlő bánásmód törvényével értenek egyet. Ilyenek például az oktatási intézmények, az önkormányzatok, a cigány kisebbségi önkormányzat, az egyházak, a gyámügy, a háziorvosok, a rendőrség. A kapcsolat ezekkel a szervezetekkel folyamatos, rendszeresen szerveznek közös konferenciákat, kerekasztal megbeszéléseket. Általánosságban sajnos az összefogás hiánya jellemző a térségben, nincs megfelelő egyeztetés a különböző ágazatok között. A hivatali rendszerek útvesztőjében pedig a rászoruló gyerekek egyszerűen támogatás nélkül maradnak. Az alapítvány ezért próbálja közelebb hozni egymáshoz a hivatali és a civil szféra szereplőit, hogy együttműködőbbek legyenek a hátrányos helyzetű, nagyrészt roma lakosság integrációjának elősegítésében.

Az iskola dolgozói körülbelül 4 éve figyeltek fel arra, hogy a napi szinten velük érintkező hátrányos helyzetűeken belül létezik egy olyan réteg, melyet a teljes kilátástalanság és nyomor jellemez. Őket nem éri el semmiféle modernizáció, a hivatali rendszerben lévő lehetőségek nem képesek érvényesülni, az itt élők sorsa már születésükkor egyértelművé

válik. Ezt a réteget hívjuk halmozottan hátrányos helyzetűnek. A mélyszegénységben élő családok nagy része roma, a családjaik sokszor két generáció óta munkanélküliek, sokgyerekesek, a családtagok között vannak analfabéták. A gyerekekre gyakran jellemző a bukás, a teljes leszakadás, sokan kerülnek állami gondozásba, a lányok kiskorúként szülnek, a fiúk börtönbe kerülnek. Sokaknak az általános iskola nyolc osztályának elvégzése sem sikerül.

Az Alapítvány és az Iskola alkalmazottai önkéntes munkával igyekeznek megvalósítani egy egyedi művészeti-szociális integrációs modellt. Szakmájukból kifolyólag a művészeti nevelésen keresztül közelítenek az elmaradt rétegekhez. A rajzolás, az alkotás egy olyan folyamat, amely rengeteg pozitívummal jár. Örömet okoz, sikerélményt ad és munkára neveli a gyerekeket, ugyanis az órákon megtanulják, hogyha valamit megtervezünk és erőfeszítéseket teszünk egy kitűzött cél érdekében, akkor sikeres eredményt tudunk elérni. Ennek a hozzáállásnak a megtanulása és beépülése a gyerekek gondolkodásába hihetetlenül fontos annak érdekében, hogy később ösztönösen ezt alkalmazzák az élet minden területén. Ezzel együtt fejlődik a koncentráló- és együttműködő képességük, megtanulják, hogyan kell kezelni a sikert és a kudarcot, mi az, hogy alkalmazkodás, illetve kompromisszumkötés és csapatban együttműködés. Sajnos az általános iskolában számos megvetés és sikertelenség éri őket, de mindezt a rendszeres művészeti foglalkozásokkal vissza lehet fordítani, olyannyira, hogy bizonyos idő elteltével érzékelhetővé válik az általános iskolai teljesítményeikben is.

Az Igazgyöngy munkatársai tisztában voltak azzal, hogy nagy hatással van a gyerekek otthoni környezete is arra, hogy hosszú távon is kitartóan vegyenek részt ebben a közös folyamatban. Így elkezdtek felvenni a személyes kapcsolatot a gyerekek családjaival, és próbálták megnyerni a szülőket, hogy gyermekeik jobb jövőjének érdekében dolgozzanak együtt. Ám a személyes viszony a szülőkkel csak lassú léptekkel alakult ki. Talán azért, mivel ezek az emberek eddig nem tapasztalták, hogy valaki segíteni akar, pont rajtuk. Bizalmatlanul fogadták az Alapítvány tagjait, sokáig nem mertek megnyílni előttük, féltek minden új személytől, aki hivatalból jöhet, mert az általában a rosszat, az újabb problémát jelentette. Fokozatosan sikerült egyre bizalmasabb, mindennapi kapcsolatot kialakítani velük:

„... amikor először mentem el abba az utcába, csak a gyerekek törődtek velem. Ismertük egymást az iskolából. Körbevettek, örültek, beszélgettünk. Aztán jöttek az asszonyok.

Először csak érdeklődve figyeltek, később egyre többet beszélgettünk. A férfiak hónapokig nem köszöntek, legfeljebb messziről méregettek... A házakba nem mentem be. Sokáig. Nem is hívtak, később is, csak magyarázva, hogy szegényesen élnek, aztán, hogy épp most akartak takarítani... Idő kellett hozzá, hogy bemenjünk. Hogy megértsék, nem akarok semmit, legfeljebb segíteni.”⁹

Amikor viszont szembesültek azzal, hogy tanítványaik milyen körülmények között élnek, arra a felismerésre jutottak, hogy itt az alapvető létszükségletek megteremtésében kell elsőként segíteniük, ahhoz, hogy a délutáni rajzfoglalkozásokon sikeresen végezhessek munkájukat. Egyértelmű, hogy egy gyermek nem tud egészségesen fejlődni egy komfort nélküli, piszkos házban, ahol nincs villany, nincs elegendő tüzelő, a hónap második felében pedig nincs étel az asztalon. Családjaik nélkülöznek, egészségi állapotuk lehangoló, többen közülük képtelenek kitörni az uzsora ördögi köréből.

Az Alapítvány és az iskola ezért egy folyamatosan bővülő támogató munkába kezdett, melynek fő területei a következők:¹⁰

- Adománygyűjtés: főként az interneten keresztül felajánlott használt ruhák, cipők, játékok, iskolaszerek, bútorok, amiket az iskolai dolgozói és az önkéntesek a családok igényeinek megfelelően osztanak ki általában heti rendszerességgel.
- Élelmiszerosztás: az Alapítvány kapcsolatban van néhány céggel, valamint szerződésük van a Magyar élelmiszerbankkal. Ezeknek köszönhetően rendszeresen kapnak tartós-élelmiszer csomagokat a rászoruló családok.
- Kirándulások, táborok szervezése a gyerekek számára, amibe most már a szülőket is bevonják segítőként.
- Közösségfejlesztési céllal programok és foglalkozások szervezése a saját lakókörnyezetben, például falfestmény készítése az óvodák falára, kreatív foglalkozások, jelesebb ünnepeken közös rendezvények a gyerekekkel és szüleikkel.

⁹ L. Ritók Nóra: A Nyomor széle blog: Apró lépések
http://nyomorszele.blog.fn.hu/index.php?view=bejegyzes_oldal&bejid=124603&bej cim=Apro_lepesek&todo=/ 2011.12.21.

¹⁰ Karancsi Anita: Az Igazgyöngy Alapítvány pályázata az OSI Magyar Szükségalapjához 4-5. oldal

- Problémakezelés: villanyszámla hátralék rendezése, fejtetűirtás, orvosi felülvizsgálatok, kórházi látogatások, temetések, adósságkezelés, gyors reagálás krízishelyzetekben.
- Hivatali ügyintézés: pályázatok elérése, kérvények megírása, állampolgársági ügyintézés, TAJ kártya ügyintézés, közvetítő munka.
- Egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzájutás segítése, gyógyszerkiváltások, kórházi látogatások.
- Lakókörnyezetek rendbetétele, lakhatási problémák kezelése.
- Önkéntes munka szervezése.
- Patronáló kapcsolatok kialakítása olyan családokkal, akik egy-egy hétvégére, vagy a szünidőben magukhoz vesznek mélyszegénységben élő gyerekeket.
- Intézményi harmonizáció, együttműködés kialakítása a különféle ágazatok között a családok mindennapi problémáinak kezelésére.

Told község bemutatása a jellemző problémák tükrében

A Hajdú-Bihar megyei Told a román határhoz közel elhelyezkedő, a 2011. január 1.-i népesség nyilvántartási adatok szerint 355 fő lakosú falu. Ezen a kistelepülésen a lakosság több mint fele roma származású, a többiek magyar és Romániából áttelepült román, illetve magyar nemzetiségűek.¹¹

A rendszerváltás előtt Told egy átlagos kistelepülés volt, jól működő termelészövetkezettel, amely a lakosság nagy részének rendszeres és biztos munkát adott. A rendszerváltást követően a falu gazdasági helyzete folyamatosan romlott, a termelészövetkezet megszűnt és csak néhány mezőgazdasági vállalkozó folytatta a földművelést, de már gépekkel, így kevésbé volt szükség a falu lakosainak kétkézi munkájára. A családok egy része a munkalehetőség hiánya miatt elköltözött. Az ingatlanok ára egyre alacsonyabb lett, mely következményeként a megüresedett házakat a környező településekről származó roma családok vásárolták meg. Ebben az időszakban kezdett el rohamosan megnövekedni a romák aránya a faluban. Ma már gyakorlatilag fillérekért hozzá lehet jutni itt egy házhoz, emiatt Romániából is költöznek a faluba családok a jobb megélhetés érdekében, de találkozhatunk olyan családdal is, aki az uzsora elől menekült ide.

Az utcákban sok az elhagyott, tető nélküli épület, a házak többsége omladozó, a kertek nagy része műveletlen, az udvarok gyakran rendezetlenek és szemetesek.

Forrás: Az Igazgyöngy Alapítvány archívuma

¹¹ A fejezetben szereplő adatok alapját Veres Tamás közlése adja (Igazgyöngy Alapítvány – Projekt munkatárs)

2010. január 1-jei adatok alapján a 0-18 éves korú lakosság 113 fő, a 12-29 év közöttiek száma 100 fő, a 62 éven felüliek száma pedig 60 fő. Ezekből a számadatokból jól látható, hogy igen magas a gyermek- és fiatalkorúak, továbbá a fiatal felnőttek aránya.

Ráadásul egy zsákfaluról van szó, ahova egy olyan nagyon rossz minőségű, kanyargós, keskeny kis út vezet Biharkeresztesről, amely a falu végén visszafordul. Ezért a település gyakorlatilag elzárt a külvilágtól. A tömegközlekedés szintén kedvezőtlen, csak az autóbusz nyújtotta szolgáltatás vehető igénybe, ami egyetlen reggeli és kora délutáni időpontban jár. Vasútállomás legközelebb az 5 km-re lévő Biharkeresztesen található. A falubeliek a nyári hőségben és a téli fagyokban is sokszor gyalog, vagy kerékpárral jutnak el Keresztesre, a gyerekek busszal mennek iskolába. Néhány családnak van gépkocsija. Közülük előfordul olyan, aki segít az ismerőseinek, például ha bemennek a legközelebbi város nagyobb üzletébe az olcsóbb termékekért, akkor másoknak is megvásárolják a szükséges dolgokat. Vannak ugyanakkor családok, akik abból élnek, hogy a többieket pénzért fuvarozzák. Két toldi asszony elmondása szerint egy berettyóújfalui út 3000 Ft-ba, egy debreceni pedig 6000 Ft-ba szokott kerülni.

A település költségvetéséből fejlesztésre semmilyen forrás nem jut, az esetleges pályázati lehetőségek kiaknázásához szükséges önrészhez pedig egyáltalán nem rendelkeznek pénzügyi forrással. A regisztrált munkanélküliek száma 92 fő, melyből 65 férfi, és 27 nő. 2010. január 1-jén az állandó munkahellyel rendelkezők száma csupán 15 fő volt.¹² Ők a helyi önkormányzat és óvoda alkalmazásában állnak. A faluban pár éve megszűnt az általános iskola, azóta az iskoláskorú gyerekek Biharkeresztesre járnak tanulni, őket iskolabusz viszi minden nap. Az alsó tagozatos gyerekek számára kötelező a napközi, így ők egész nap az iskolában vannak. A felső tagozatos gyerekek részére délutánonként tanulószoba áll rendelkezésre, de csak kevesen veszik ezt igénybe, aminek számos negatívuma van. Iskola után, otthon nincs leckeírás. Egyrészt nincs meg a szülői segítség és támogatás, amely a tanulás értékét tudatosítaná a gyerekekben, másrészt a körülmények jelentenek problémát, ugyanis télen például egy villany nélküli házban, a sötétben, íróasztal és megfelelő felszerelés híján nem lehet házi feladatot készíteni. A középiskolássá váló korosztály leggyakrabban a biharkeresztesi szakközépiskolában folytatja tanulmányait virágkötő vagy háziasszonyképző szakokon. Ebben a korosztályban a legmagasabb a hiányzások száma, épp ezért sokan nem fejezik be a megkezdett iskolát. A fiatalok e része

¹² L. Ritók Nóra Szükségletelemzése egy integrációt segítő pályázathoz (TÁMOP 5.2.5./B-10) 5. o.

hamar lemorzsolódik és családot alapít. Az óvoda a biharkeresztesi egyesített óvoda tagintézményeként még működik egy meglehetősen rossz állapotú épületben, csekély létszámmal, mindössze egy csoporttal. A Toldon élő gyerekek egy-két kivételtől eltekintve hivatalos jegyzői igazolással rendelkeznek a hátrányos helyzetről. Közülük is sokan halmozottan hátrányos helyzetűek, mert szüleik csak a nyolc általánost végezték el, vagy még azt sem. Ezeknek a szülőknek a települési közmunkaprogramon kívül nincs más lehetőségük, csak a falutól távolabb találnak munkát, ami legtöbbször csak idényjellegű, és gyakran feketemunka. Mindezen tényezők okozták azt, hogy ma a település egész szellemiségére a belefásulás és beletörődés, a vegetálás jellemző. Az itt élőket egyedül a túlélésre való ösztön hajtja a mindennapokban, mára a kilátástalanság és a nyomor a lehetőségekkel való élni akarást is elnyomta bennük.

A hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű családok egészségi állapota egyre lehangolóbb. A rossz higiéniai körülmények és a nem megfelelő életmód miatt szinte minden családban vannak valamilyen krónikus betegségben szenvedők. Sajnos egyre nagyobb a tartósan beteg gyermekek létszáma. Az egészségügyi ellátórendszer a térség településein csak nehezen érhető el, például Toldon hetente egyszer van háziorvosi rendelés, gyógyszerár pedig nincsen. A legközelebb Biharkeresztesen van naponta működő orvosi rendelő, kórház pedig csak a kistérség központjában, Berettyóújfaluban érhető el. Speciális helyzetekben egészségügyi szolgáltatás csak Hajdú-Bihar megye székhelyén, Debrecenben van, ami 65 km távolságra található Toldtól. Több olyan sajátos nevelési igényű gyerek kerül speciális osztályba, akinek megfelelő és korai fejlesztéssel csökkenthető lenne a sérültsége. Ezt azonban nagymértékben gátolja, hogy a gyermekjóléti szolgálat és a védőnő is csak egyszer van jelen egy héten. Véleményem szerint ezeknek a szervezetnek sokkal több időt és szakembert kellene biztosítaniuk annak érdekében, hogy ténylegesen segíteni tudjanak a jelen levő problémák megoldásában.

Alapvető gondot okoz az is, hogy a faluban nincs csatornamű. Több háznál még megfelelő illemhelyiség sem volt, amikor az Alapítvány elkezdte munkáját. Szerencsére azóta egy pályázatnak köszönhetően tizenkét többgyerekes család kapott megfelelő, kültéri illemhelyet. A postai szolgáltatást úgynevezett mobilposta biztosítja, amely munkanapokon végigmegy a faluban. Pénzintézet sincs, ezért ha ilyen jellegű szolgáltatást akarnak igénybe venni az itt lakók, akkor be kell utazniuk a biharkeresztesi takarékszövetkezethez. A településen csak polgárőrség működik, a legközelebbi rendőrség szintén

Biharkeresztesen található. Művelődési háza van ugyan a településnek, de semmiféle kulturális vagy közösségi életéről nem beszélhetünk.

Az Igazgyöngy eleinte 25 családdal volt rendszeres kapcsolatban. Ez a szám folyamatosan bővül, hiszen az Alapítvány munkatársai hétről - hétre nyomon követik kis tanítványaik szociális helyzetét és családi körülményeit, valamint több nehéz sorsú család is felkeresi „Nórika nénit” – ahogy ők szokták mondani. Tudomásom szerint Toldon gyakorlatilag minden olyan családdal kapcsolatban vannak, ahol gyerekek élnek. E családok szinte mindegyike mélyszegénységben él, nagy részük roma család, de ezen belül is megoszlának körülbelül fele - fele arányban az oláh cigányok, és a magyar cigányok, azaz a romungrók. A faluban a cigányságon belüli ellentét igen erős, gyakran viselkednek elutasítóan, indulatosan egymással. A fő ellentét azon alapul, hogy a magyar cigányok lenézik az oláh cigányokat, az oláh cigányok pedig nem tartják „igazi” cigánynak a romungrókat. Szerintük csak az oláh cigányok rendelkeznek hiteles cigány kultúrával, ugyanis ők őrzik kultúrájukat és gyakorolják hagyományaikat. Sajnálatos módon az újra – és újra felmerülő viták szűkítik a közösségépítés lehetőségeit. Habár mindkét csoport rendelkezik egyfajta vezető személlyel, aki szószóló lehetne egy-egy szituációban, az örökös ellentétek miatt higgadt, megoldást adható fellépésre általában képtelenek. Meglehetősen összetett ellentétre láthatunk itt példát a különböző nemzetiségek között. A cigányok nem fogadják be a faluban ugyancsak mélyszegénységben élő nem cigányokat, de a valamivel jobb körülmények között élő nem cigány családok sem fogadják el a cigányságot. Rendszerint kirekesztik őket, nem vállalnak velük közösséget, elutasítóak egymással.

Legtöbbször három - hét gyerekes nagycsaládok, csak ritkán fordul elő, hogy valahol ennél több gyermek legyen. Gyakori, hogy egy családban három generáció is együtt él. Ennek az a fő oka, hogy a családalapítók kora egyre fiatalabb, sokszor egy 17-18 éves lánynak három kisgyermek is van. A fiatal korosztály esetében nem mindig tudatos a családtervezés. Gondot jelent a megfelelő időben és módszerekkel történő felvilágosítás hiánya, és maga a mélyszegénység, az, hogy a különböző védekezésre alkalmas eszközök nem elérhetőek, ráadásul sok pénzbe kerülnek. Megfigyelhető, hogy a szülők nagy része tudomásul veszi, mind inkább természetesnek tartja a fiatal korban kialakuló kapcsolatokat, az összeköltözést, ami egyet jelent a gyermekáldással. Innentől kezdve a fiatalok és a születendő gyermekek sorsa egyaránt eldöntetett.

A fiatal felnőtt lakosság túlnyomó része szakképzetlen, előfordul az analfabetizmus is közöttük, van, aki csak a nevét tudja leírni. A nők legnagyobb része nyolc általánossal rendelkezik, nincs semmilyen szakmája, munkát soha nem vállalt, nagykorúvá válása előtt gyereket szült és azóta főállású anyaként gondoskodik családjáról. A férfiak közül keveseknek van szakmája, de nem tudnak a faluban elhelyezkedni így sem. Van néhány olyan férfi is, aki korábban betanított munkásként dolgozott, de ma már ez sem jellemző. Igazából a felnőtt lakosság e részének a közmunka programon kívül más lehetősége nincs dolgozni, maximum a környező nagyobb falvakban és városokban alkalmi munkát tudnak vállalni, ami leginkább mezőgazdasági jellegű idegymunka nyáron, például hagymaszedés általában feketén. Ez azonban minimális segítséget ad, pedig nagy erőfeszítésbe kerül. Az elmúlt nyáron rendszerint hajnali 4-kor indultak a felnőttek és előfordult, hogy a 14 éves gyerekek is a földekre és este fél 8-kor érkeztek haza, mindössze napi 3500 forintért.

Mindezen szomorú tényeken túl a szegénységgel leginkább együtt járó kamatos pénz, vagyis az uzsora itt is jelen van, és számos család életét keseríti meg. Első körben a családok valamilyen pénzintézettől vesznek fel kölcsönt, a megemelkedett törlesztő részek viszont egy-két hónap után már megélhetési gondokat okoznak. Ilyenkor fordulnak más, nem hivatalos eszközökhöz és személyekhez segítségért, azonban ekkorra ez már egy olyan döntés, amely véglegesen meghatározza a családok életét és ebből a borzalmas ördögi körből önállóan biztos, hogy esélytelenek kilábalni. Ezeknél a családoknál szinte tapintható a feszültség, állandó rettegésben élnek.

Sok olyan napi probléma merül fel a gyerekek nevelése során, melyek megoldása kizárólag a szülőkkel együtt, közösen valósítható meg. Az alapvető szükségletek megteremtése is nehézség a családok többségének. A hónap második felében nem kerül az asztalra vacsora, nemhogy főtt étel, előfordul, hogy még egy szelet vajás kenyér sem jut. Télen a legnagyobb akadályt a fűtés hiánya jelenti. Errefelé a családok csak fával fűtenek, a szén túl drága. A vásárolt fa viszont általában addig tart ki, amíg a szezon kezdetén elég csak esténként begyűjtani. Amikor jönnek, a mínuszok egész nap fűteni kell, a határból és a falu környékéről összeszedett akáchajtások, elszáradt jövések azonban nem tudják felfűteni a szobát, a gyerekek ilyenkor az éppen langyos, lyukas és rozsdás kályha mellett kuporognak taknyosan, egy szál pólóban, mezítláb, vagy maximum papucsban. A felhalmozódott tartozások következményeképpen a szolgáltató sok házban már évekkal ezelőtt kikötötte a villanyt és a vizet. Van, ahol több mint 10 éve minden este csak a sötét, csendes szobában ücsörögnek a gyerekek és a szülők. Gyakran nincsenek meg azok az egészségügyi és

higiénés feltételek, amelyek a normális élethez, a tisztálkodáshoz, a kisgyerekek egészséges fejlődéséhez elengedhetetlenek lennének. Nyilván ezen életkörülményekből és a természetes, társadalmi normáknak megfelelő családi életkép hiányából adódóan a gyerekek igen magas százaléka magatartási és viselkedésbeli problémákkal küzd, mely igencsak sokrétű. Időnként az is előfordul, hogy akarva – akaratlanul a gyerekek az otthoni konfliktusokat viszik be az iskolába a szünetek közötti játékba. Vannak régóta örökös ellentétben lévő családok, akik gyerekei ebbe az ellenségeskedésbe nőnek bele, és a játék közepette nem tudják kontrollálni az otthonról hozott feszültséget.

Mindezek egyértelműen akadályozzák egy gyermek beilleszkedését az iskolai közösségbe, illetve tudásának, személyiségének fejlődését. Azt gondolom, nem újszerű a meglátásom, hogy átlagos pedagógiai eszközökkel ezeket nem lehet megoldani, a hagyományos közoktatás nem tud mit kezdeni az ilyen helyzetekkel, a gyerekek szocializációja nem tud megtörténni olyan keretek között, ami a mai oktatási rendszert jellemzi Magyarországon. Ez a kényszer hozta a felismerést az Igazgyöngy pedagógusaiban, hogy a felnőtt közösségnek is segítségre van szüksége. Meglátásom szerint a felnőtt közösségben a fő aggodalmat a munkanélküliség és az uzsora okozzák. Ezek számos ellentétet, akadályt és mindennapos veszélyt generálnak. A munkanélküliségből fakadó teljes kilátástalanság, az érett felnőtt személyiségre jellemző önbecsülés és önbizalom hiánya az ilyen közösségekben az együtt élő generációk értékrendjében is megmutatkozik. Az állandó bizonytalanság érzés, valamint az egyik napról a másikra való élet idézi elő, hogy az itt élők többségének egyszerűen nincs gondolata, elképzelése, vágya a jövőt illetően. A feléjük irányuló segítségnyújtás rendszertelensége, gyakran felelőtlensége további bizonytalanságot szül, mely egy idő után a hatóságokkal szembeni bizalmatlanságot nyomatékosítja az amúgy is kétségbeesett és belefásult emberekben. Úgy látom, ez ráadásul összefügg a diszkrimináció okozta negatív tapasztalataikkal is. A különféle etnikai ellentétek miatt a hivatali ügyintézés során például számtalan atrocitás éri őket, megfelelő segítség és támogatás nélkül van, hogy nem tudnak bizonyos ügyeket elintézni. A telefonos ügyintézés egyébként sem tud természetes lenni egy mélyszegénységben élőknek...

„Ma a rendszer nem gondolja végig a mélyszegénységben élők lehetőségeit. Hogy mi van, ha nincs pénze telefonálni? Mi van, ha nem érti, mit mondanak neki? Hova menjen? Miből? Így aztán elmaradnak leegyeztetett felülvizsgálatok, kötelező találkozók, bejelentések, elvárható érdeklődések.

Egy láncszem kimarad a rendszerből. Egy hézag lesz, ami megakadályozza az információáramlást, késlelteti a megoldásokat, és e miatt újabb és újabb irathalmazok keletkeznek... Pedig sokszor csak egy segítő telefonlehetőség kellene.”¹³

A hihetetlen szegénységet és az örökös reményvesztettséget sajnos súlyosbítja az állandó széthúzás, veszekedés és áskálódás, az összeméregedés és hazudozás.

A fent említett körülmények összességében, egymásból következően, és egymást csak megerősítve hozzák létre azt a minden szempontból nyomorúságos és kilátástalan helyzetet, ami az utóbbi időszakban Toldot jellemzi. A nélkülözésben, munkanélküliségben, az uzsora rabságában, erőszakkal teli környezetben felnövekvő generáció csak a nyomort tudja újratermelni. Az ittenieknek nincs jövőképe, sokak szemében már az élni akarás ösztöne sem látható...

¹³ L. Ritók Nóra: A Nyomor széle blog: Ügyintézés telefonon
<http://nyomorszeleblog.hvg.hu/egyeb/180-ugyintezes-telefonon/> 2012. 01.22.

Asszimiláció vagy integráció?

A tények alapján be kell látni, hogy ezekben a falvakban, a jelenlegi körülmények között nem ad kézzel fogható, hosszú távú megoldást sem a társadalom, sem a politika, sem pedig a pedagógusok összessége és az az elvárása, hogy „beolvadjanak” a többségi társadalomba a leszakadt rétegek. Még mindig sokan az asszimilációt akarják erőltetni, pedig számos megtörtént és élő példa van arra, hogy így nem megy, ez nem működik. Egy olyan népcsoportról van szó, akikre réges-rég eltérő szocializáció, értékrend és szokásrend igaz, mint a társadalom többi részére. Véleményem szerint alapvetően ez nem baj. Nem vagyunk egyformák, a világban nem lehet mindent leegyszerűsíteni csupán feketére és fehérre. A másság igenis lehet érték. És pont ezért nem látom értelmét az asszimilációnak. Helyesebb irány lenne az integráció elősegítése.

Az integráció a Magyar Értelmező Szótár szerint „különálló részének valamely nagyobb egészbe-egységbe való beilleszkedés”-ét jelenti.¹⁴ Adott esetben ez a roma származású gyerekek nem roma származásúak közé való beilleszkedését jelenti és ugyanezt visszafelé is. Furcsa számomra az, hogy manapság a szegénység és cigányság fogalma gyakorlatilag egy és ugyanaz, e két szegmens bizonyos értelemben összenőtt. „... a szegény sorsú gyermekből az esetek többségében szegény sorsú felnőtt lesz, aki az „ördögi kör” állandó foglya marad. A szegénység minden további probléma indukálója, ilyenek például a tanulási és beilleszkedési problémák, az aluliskolázottság, a munkanélküliség, a depresszió, az alkoholizmus, a brutalitás. A gyermekkorba történő anyagi és szellemi befektetés megállíthatná a szegénység állandó körforgását, és megteremthetné az emberhez méltó élethez való jog reális esélyét mindenki számára.”¹⁵ Pontosan ezért talán a pedagógusoknak is minden gyereket a konkrét szociális körülményeiket figyelembe véve kellene látnia. Azt hiszem ez az egyik kulcsa a dolognak, látni belülről, a közvetlen közeggel, családdal, kapcsolatrendszerrel, azaz mindennel együtt és nemcsak nézni, általánosságban. Csak így lehet megérteni a valódi problémákat, és felismerni azt, hogy a pedagógusnak mi a tényleges feladata egy létminimum alatt élő gyerekekből álló osztályban. Az integráció megvalósítása a gyakorlatban bizonyosan óriási feladat. A sok erőfeszítés és esetenként kudarc velejárói ennek a folyamatnak. Annyira jó érzés azt látni, ha egy közösségben az elfogadás, az egymás iránti tisztelet természetessé tud válni. A

¹⁴ Gerencsér Ferenc: Magyar Értelmező Szótár Diákoknak, Debrecen: Püldo Kiadó, 254. oldal

¹⁵ Varga László: Gyermeklét a 21. században. In: Kállai Ernő – Kovács László (szerk.): Megismerés és elfogadás. Budapest: Nyitott Könyvműhely, 2009. 11. o.

felnőtteket ilyen szempontból nehéz már nagymértékben megváltoztatni, de a gyerekeket még igen, ha elég korán elkezdődik az integrált nevelés. Több szakirodalom is felhívja arra a figyelmet, hogy „*A halmozottan hátrányos helyzetű családokban élő gyerekek eredményesebb iskoláztatásának fontos előfeltétele, hogy 3 éves koruktól rendszeresen járjanak óvodába.*”¹⁶. Az esélyegyenlőség minél kisebb korban történő megteremtése alapvető szükséglet lenne ahhoz, hogy a nehézsorsú gyermekek a későbbiekben, az iskolában már induláskor könnyebben vegyék az akadályokat és jobban tudjanak teljesíteni. Ez megfigyelhető az igazgyöngyös gyerekeknél is, mert akik már óvodás koruk óta részesei a Művészeti Iskola által képviselt integrált művészeti nevelési módszernek, jobban szocializáltak, fejlettebb személyiséggel, kommunikációs és alkalmazkodó képességekkel rendelkeznek a hasonlóan halmozottan hátrányos helyzetű társaikhoz képest, mire eléri az iskolás kort.

Mindezért

elengedhetetlen az integrált nevelésben a tolerancia, a másság elfogadása, valamint a differenciált fejlesztés alkalmazása, ugyanis így van esély az elmozdulásra, arra, hogy

Forrás: Az Igazgyöngy Alapítvány archívuma

a következő generációnál már kevesebb legyen egymás ilyen jellegű megkülönböztetése. Ahhoz azonban, hogy a jelenlegi elutasító magatartás ne erősödjön, valamit muszáj tenni. Ezért kell az embereknek megtanulniuk előítéletek nélkül elfogadni a másikat. Persze ez nem olyan egyszerű sokak számára, de legalább mindenki érdekében, meg kell tanulnunk az együttélést embertársainkkal. Azt látom, mindkét oldalról hiányzik a toleráns magatartás, ami talán a legfontosabb tényező lenne egymás elfogadásához és ez által egy közösségben való együttéléshez. Az Igazgyöngy által patronált falvak közül Toldon a legrosszabb a helyzet, mivel itt a legmagasabb a romák és a létminimum alatt élők aránya.

¹⁶ Kovács László: Cigány gyerekek – óvoda – család. In: Kállai Ernő – Kovács László (szerk.): Megismerés és elfogadás. Budapest, Nyitott Könyvműhely: 2009. 112. o.

A napi megélhetésért való keserves küzdelem ebben a faluban olyan helyzetet alakított ki az elmúlt évtizedben, hogy az emberek közötti különbség pusztán abban mutatkozik meg, hogy ki az, aki cigány és ki az, aki nem. A dolgozatom első nagy egységében már szót ejtettem arról, hogy az Alapítvány – mivel kapacitásuk véges - elsősorban a 14 év alatti, kisgyermekes családokat támogatja. Az említett faluban, legnagyobb hányadban a roma családoknak vannak kisebb korú gyermekei, a magyar és román családok többségénél kamaszkorúak vagy már felnőttek a gyerekek. Ebből következően időnként borzasztó vádaskodás és gyűlölet üti fel a fejét a lakók között. A nem cigányokból agresszióval teli düh tör fel ilyenkor, hogy ők már megint nem kapnak semmit, miért mindig „azok” részesülnek előnyben. És minden kezdődik, előről. Nem lehetséges mindenben az egyenlőség elvét alkalmazni, ezért sok konfliktust szül az igazságosság kérdése. Azt látom, egyelőre képtelenség olyan szabályrendszert kialakítani, ami mindenkinek jó lenne. Nem lehet olyan, hogy mindenki egyformán meg legyen elégedve. Mindkét oldal helyzete rémisztő, elkeseredettségük kiábrándító. Nem akarnak együtt semmit sem, nem értik meg, hogy az elmozdulás ebből az állapotból csak közösen lehetséges, a nem cigányok a cigányokkal együtt. Toldon mára sikerült elérni, hogy a cigányok között kialakuljon egy olyan mag, aki megértette az Igazgyöngy segítségének lényegét, aki velük együtt akarja a változást és együttműködik bizalommal és megfelelni akarással. Ők pedig, szemmel láthatóan húzzák magukkal a társaikat. És ez így jó, mert enélkül nem lehet segíteni rajtuk. Ez a mozgatórugója annak az együttműködésnek és közösségformálásnak, ami egy normális együttélést tud kialakítani. Mindezt feltétlenül meg kell értenie a másik oldalnak is, vagyis a falu egészének. Azonban nagyon fontos, hogy a fonalnak e nehezen felvett szálát nem szabad elengedni hagyni, sőt tovább kell fonni, mert csak így vezetheti el mindannyiukat a kiút kapujához.

„A többségi társadalom az elfogadást, a megértést, az esélyadást kell, hogy tanulja, a kisebbség pedig az önazonossága megtartása mellett a többségi együttélési szabályokhoz való alkalmazkodást.”¹⁷

Kétségtelenül mindenkinek meg kell dolgoznia annak érdekében, hogy az integráció megoldást adjon. Biztos vagyok benne, hogy könnyebben sikerülne ez, ha például több tanult roma venne részt az oktatásban, a hivatalokban, a különböző szociális intézményekben. Olyanok, akiknek sikerült kitörni és bizonyítani. Ők lehetnének az egyik

¹⁷ L. Ritók Nóra: A nyomor széle blog: Fekete-fehér
<http://nyomorszeleblog.hvg.hu/egyeb/253-fekete-feher/> 2012. 01.25.

legnagyobb segítség az esélyteremtésben, mindenképpen kedvező hatást gyakorolnának az óvodában és iskolában szerveződő heterogén csoportokban a cigány gyermekek beilleszkedésére, hiszen ismerik, saját bőrükön tapasztalták a problémákat, és amit tanultak alkalmazni tudnák eredményesen és hitelesen az olyan szegregált közösségekben, amilyenekkel például a Bihari kistérségben találkozhatunk.

Az Alapítvány esélyteremtő munkája elsősorban a gyerekekre fókuszál. Mondhatnám azt is, hogy az egészen kiskorú gyerekekre. Ugyanis időben el kell kezdeni az integrált nevelést, a megfelelő értékrend átadását, különben már túl késő lesz és a lemorzsolódás folyamatát nem lehet visszafordítani. Önmagában az oktatás valószínűleg nem tud végleges megoldást nyújtani, de ezen keresztül nagyon sok olyan tényezőt el lehet érni, ami a további elmozdulást idézi elő. Persze ehhez jó pedagógusok szükségesek. Akik előítéletek, sztereotípiák nélkül tudnak tekinteni azokra a gyerekekre, akik a példaértékű viselkedés helyett problémásak vagy gyakran szemtelenek, ápolatlanok, motiválatlanok. Tanulmányában erre hívja fel a figyelmet Karlovitz is: *„A romákkal kapcsolatos negatív megítélés visszaszorításában döntő szerepe lenne a megismerésnek. Lényeges, hogy a tanító- és tanárképzés már eleve szűrni tudja azokat a hallgatókat, akiknél komoly mértékű előítéletes tendencia mutatkozik.”*¹⁸ Ők csak ártatlan gyerekek, akik nem tehetnek róla, hogy a nyomorba születtek. Csoda is lenne, ha „minta gyerekként” tekinthetnénk rájuk, miközben olyan környezetben szocializálódtak, ahol az élet alapvető feltételei hiányoznak. A jelenlegi változó világban az iskolának újra kellene értelmeznie a felnőtt – gyermek kapcsolatot, méghozzá a gyermeket a maga egyéniségében és sokszínűségében szükséges tanítani és nevelni, nem pedig a felnőtt társadalom által elvárt viselkedésminták beteljesítőjeként. A pedagógus szemléletét tehát a gyermekközpontúság, a megismerés igénye, az elfogadás és odafordulás kell, hogy jellemezze. A tanár – gyerek kapcsolat legelején ki kell alakulnia az egymás iránti tiszteletnek és egyfajta kölcsönösen empátikus viszonyrendszernek. *„... a pozitív tanár-diák kapcsolat kialakulásában, megalapozásában lényegében döntő szerepük van a különböző értékelő, siker- vagy kudarcvisszajelző technikáknak, azok helyes megválasztásának, szakszerű alkalmazásának.”*¹⁹ A fentiek tekintetében azt hiszem igazán elgondolkodtató és messzire mutató lehet a következő gondolat:

¹⁸ Karlovitz János Tibor: Mít tehetünk az előítéletek csökkentéséért? In: Nahalka István – Torgyik Judit (szerk.) Megközelítések. Roma gyerekek nevelésének egyes kérdései. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó, 2004. 131. o.

¹⁹ Bábosik István: Személyiségismeret és kapcsolatépítés. In: Kállai Ernő – Kovács László (szerk.): Megismerés és elfogadás. Budapest: Nyitott Könyvműhely, 2009. 30. o.

„Jól csak a szívével lát az ember. Ami igazán lényeges, az a szemnek láthatatlan.”²⁰

A megismerés alapvető fontosságú. Minden gyermek külön egyéniség, mindegyiküknek arra van szüksége, hogy mint egyént ismerjék. Egy jó tanár úgy tud hatást gyakorolni diákjára, hogy ismeri annak személyiségét, családi hátterét, lelki világát, problémáit és vágyait. Ha ezeket látja, akkor tud igazán őszinte szeretettel a gyermek felé fordulni. Egy gyerek pedig érzi, ha szeretve van, és akkor tud ő is szeretettel fordulni a pedagógus felé. Elfogadja annak véleményét, meg akar neki felelni, hisz ő a nagybetűs példa. Pontosan ezt a szemléletet látom minden kis igazgyöngyös gyermekben, hiszen az irántuk való szeretet és tisztelet a legfontosabb, tekintet nélkül származásukra és szociális körülményeikre. A tanárok pedig ezt egyszerűen úgy érik el, hogy számukra a humánus a legmeghatározóbb. A különböző pedagógiai módszereket ennek értelmében alkalmazva tudnak elérni igazán hosszú távú eredményeket. Ebben az iskolában az oktatás legfontosabb eleme pedig az ölelés.

Biztos, hogy nagyon nehéz mindig következetesnek és elfogulatlanul lenni. Nehéz egy konfliktushelyzetben reálisan látni mindkét fél cselekedeteit és a gyermek szempontjából a lehető legjobb döntést meghozni. Legalább annyira nem lehet elvárni egy gyerektől, hogy tökéletes legyen, mint egy tanártól. A közös munkához összhang szükséges. Persze, van egyfajta hierarchikus viszony a pedagógus és tanítványa között, hisz egy egészséges kapcsolatban, a gyermek tiszteli a felnőttet és bíz benne. A felnőtt, a szülő, a tanár a minta, a példakép. Az emberekhez a szívükön keresztül vezet az út és a gyerekekre szeretettel lehet leginkább hatni. A cigányság kirekesztettségének problematikáját – különös tekintettel az érzelmi értékekre – a társas kapcsolatok aspektusából fontos megközelíteni. Mivel a családtagok sokszor túl kicsi lakásban, nagy létszámban élik közösen mindennapjaikat, a gyerekeket szocializációjuk során sokkal intenzívebb érzelmi benyomások érik, mint egy átlagos családban. *„A sokféle érzelmi kapcsolat hatására tehát a cigány/roma családokban felnövő gyermekek számára az érzelmi értékek válnak támogatottá, megerősítetté, így ezen pozitív értékek központba helyezésével társaik, valamint önmaguk számára is jelentős támasz adható.”²¹* Szeretettel lehet tehát nevelni, irányt mutatni és akár a világot megváltani...

²⁰ Antoine De Saint-Exupéry: A kis herceg. Láng Kiadó, 1994. 69. o.

²¹ Fehér Ágota: Az empátia lehetőségei a kirekesztődés megelőzésében és feloldásában In: Kállai Ernő – Kovács László (szerk.): Megismerés és elfogadás. Budapest: Nyitott Könyvműhely, 2009. 141. o.

Ebben a témában manapság sokat olvashatunk a felzárkóztatásról és az esélyteremtésről. Ismét különös kérdés ez számomra. Hogy miért is jó az egyik vagy a másik, mi is a valódi, lényegi különbség e két fogalom között. A válasz egyszerűnek tűnik, csak józanul végig kell gondolni tapasztalatainkat. Meglátásom szerint a felzárkóztatást nem szabad erőltetni. Ha valamit erőszakos szabályokkal, teljesíthetetlen követelményekkel akarunk elérni, az soha nem sikerül. Ha nem adjuk meg a kellő feltételeket a teljesítéshez, akkor nem várhatjuk el a kívánt eredményt. Inkább esélyt kellene adnia a többségi társadalomnak e réteg számára a megfelelő iskolára, munkára, a kirekesztés nélküli életre. Meg kellene találni azokat a tényezőket és látásmódokat, amelyek kapcsán a gyakorlatban háttérbe szorulhat a hovatartozás és előtérbe kerülhet az emberség. Mindezen tényezők megléte járulna hozzá egy lassú, de eredményes változáshoz. Csak így szűnnének meg az életmódbeli szakadékok, ezáltal a folyamatos elutasítást, általánosítást kiváltó sztereotípiák. Nyilván nem lenne igaz mindenkire, hisz mindig vannak kivételek. Ám ha esélyt kapnának, a többség élne vele és tudna is bizonyítani.

Kiútkeresés

Az Igazgyöngy Alapítvány a roma integráció tényleges megvalósulásáért küzd, azért hogy a következő generációk jövője jobb lehessen, hogy a jobb sorsra érdemes gyerekek ne kallódjanak el, a kisgyerekeket a rendszer ne darálja be, ahogyan az megtörtént nagyobb testvéreikkel, szüleikkel. Azonban az integráció mellett elengedhetetlen a nyomor és a nélkülözés megszüntetése, melyet leginkább a munkanélküliség és az ezzel együtt járó pénztelenség nem enged.

A munkahelyteremtés lehetőségeinek vizsgálata már a kezdetektől központi kérdés az Alapítvány számára. Nagyon nehéz azonban egy olyan helyen munkát teremteni, ahol tényleg semmi nincsen. Az elmúlt pár évben számos ötlet felmerült már, de valahogy semmi nem indult be eddig. Eleinte a mezőgazdasághoz kapcsolódó tevékenységekben gondolkodtak, hisz mégiscsak az Alföldön élünk. Volt szó sajtermelésről, kecske és nyúltenyésztésről, a *Soros Anna - Kiút program* keretén belül a mozgóárustól a koszorúkészítőig mindennel próbálkoztak. Elegendő forrás, szaktudás és megfelelő infrastruktúra híján azonban ezek közül semmi nem indult be.

Rengeteg segítséget kapnak a *Tutor Alapítvány Kirekesztett Közösségek Terepszemléletű Támogatási Modelljének Programja* keretében. A támogatásnak köszönhetően valósult meg például a biobrikett gyártás technológiájának kikísérletezése, jelenleg pedig lehetővé teszi egy új munkatárs alkalmazását, így még hatékonyabban tudja végezni az Igazgyöngy esélyteremtő munkáját. Ez a program nemcsak a fennmaradásban, hanem a fejlődésben is sokat segít. Az Alapítvány jó gyakorlatai kitűnői példái annak, hogy lehet változtatni, lassan, állandó jelenléttel, rengeteg türelemmel és szeretettel. Már beváltak tekinthető jó gyakorlataik a kiskertprogram, a kártyás villanyóra, az ösztöndíjprogram, és a hímzések.

A „fenntarthatatlan helyett fenntartható biobrikett” egy meglehetősen új keletű technológia, amely a téli tüzelő okozta problémákra jelenthet megoldást a toldiaknak. A legfontosabb előnye a brikett készítésnek, hogy nem szükséges hozzá fa. Gyakorlatilag akármilyen mezőgazdasági melléktermékből és növényi hulladékból, - például kukoricaszár és csutka, széna, szalma, elszáradt növényi rostok – könnyedén előállítható, ezekből pedig szerencsére van bőven Told térségében. Sőt, mindehhez az „alapanyaghoz” áztatott papír és faforgács is hozzákeverhető. Ha ez megvan, egy egyszerű kézi prés gép segítségével mehet is a tüzelőgyártás. 2011 augusztusában a lelkes felnőttekkel és a még

lelkesebb gyerekekkel sikerült kipróbálni az új technológiát és hasznos tapasztalatokat szerezni az egyes lépések és arányok tekintetében. Az Alapítvány felkérésére a présszerkezetet egy asztalos gyártotta le, néhány nap kísérletezés után pedig a földekről összeszedett kukoricaszár és címer felhasználásával sikerült előállítani az első jó minőségű tömény mintadarabokat. A falu ezután sikeresen megpályázott egy aprítógépet, amely feltétlenül szükséges a gördülékeny munkafolyamathoz. Told polgármestere ígéretet tett arra, hogy ingyen beszállítja a saját földjéről az aratás utáni kukorica és napraforgószárakat. A falu határában ráadásul van egy több mint húsz éve nem használt tejcsarnok épület, amely ideális bázisa lehet akár egy nagyobb volumenű gyártásnak. Úgy tűnik minden lehetőség, eszköz, és lelkesedés adott ahhoz, hogy idén nyáron beindulhasson a brikettgyártás, hiszen a helyieknek kitűnően beindult a fantáziája és akaratereje, hogy saját kezükkel, saját lakhelyükön, helyi anyagokból, aránylag könnyedén talán az egyik legnagyobb problémájuk megoldódna, mire beindul a következő fűtési szezon. A szárazon éghető, préselt korongok így igen nagymértékben segítenék a helyiek önfenntartását környezetbarát módon felhasználva mindazt, ami a környékükön fellelhető. (1. sz. melléklet) Nem kellene télen fejszével kínlódnia a jövések kiásásával, megszűnnének a falopások, a nyári árokperti üldögélés helyett így értelmes elfoglaltsága lenne a közösségnek, köszönhetően a rendelkezésre álló anyagnak, időnek és eszköznek.

Az önfenntartó rendszer egy másik ága is elkezdett körvonalazódni tavaly tavasszal a faluban. Ez nem más, mint a kiskertprogram beindítása, azoknál a családoknál, akik jelentkeztek a lehetőségre. A hír hallatán sokan kértek vetőmagokat konyhakert létesítésére, több faluban is. A családok felásták a házaik mögötti vagy melletti részt, és nagy örömmel elveteményeztek. Többen még kis kerítést is készítettek, hogy külön határolják kis kertjeiket. Sajnos volt olyan is, aki eladta a magokat. Egy kilátástalan helyzetű közösségben nem megy minden úgy első próbálkozásra, mint a karikacsapás. Épp ezért az Igazgyöngy dolgozói, amikor kint járnak az adott faluban, mindig megnézik a kiskerteket és biztatják izgatott művelőiket:

„Erősítjük, hogy így a jó, így a normális. Dicsérjük a figyelmüket, ahogy vigyáznak rá. Muszáj, megerősíteni, jelezni, milyen jó lesz majd, hogy nem kell a boltba rohanni

mindenért, mert lesz itt is valami, a kertben. És már kell tervezni, mondani, hogy jövőre nagyobb részt is lehet majd bevetni. Együtt örülünk. Jó érzés.”²²

Általában lelkesen, nagy odaadással készítették a felparcellázott ágyásokat, precízen kis papírzacskóval jelölve a sorok végén, hogy hol, milyen zöldség várható. (2. sz. melléklet) 2011-ben csak Toldon tizenhat család művelt kertet saját udvarán, egész nyáron, kitartó gondoskodással, többségük pedig idén nagykertet szeretne készíteni.²³ Tudomásom szerint a tavalyi eredményesnek mondható kísérlet után idén is folytatódik a program, ugyanis most márciusban huszonnégy család szántatta fel kertjét, akik így nagyobb területeken, több veteménnyel és munkával, határozottabb önbizalommal és biztosabb akaratereővel folytatják ezt az önfenntartó programot.

A villanyóra projekt körülbelül két éve indult be, azóta szépen halad, ez idáig nyolc mélyszegénységben élő család került ki az állandó sötétség fogságából, de még mindig vannak olyan házak ahol a tartozás oly mértékben felhalmozódott, hogy egyelőre nem sikerült rendezni a dolgot. Az Áramszolgáltató pár éve vezette be az úgynevezett Védendő fogyasztó státuszt és a kártyás villanyórát. Ez igazán praktikus alternatíva, olyan elven működik, mint a telefonfeltöltés, addig van villany, amíg tart a feltöltés, ha elfogyott, bármikor lehet újra rátölteni. A legnagyobb előnye pediglen, hogy egyáltalán nem lehet vele tartozást felhalmozni. Az Alapítvány által patronált családok egy részének több évvel ezelőtt kikötötték a villanyt a házából, a mérőberendezéseket pedig kiszereztek a szolgáltató szakemberei. Előfordult olyan, ahol tizenkét évig a sötétség volt az úr minden egyes nap. Hiába szinte mindegyik család jogosult a kártyás órára, bonyodalmakat okoz az ügyintézésben, hogy gyakran a házak és a villanyórák is más néven vannak, a felhalmozott tartozások van, hogy eléri a több százezres tételt. Sokszor lehetetlennek tűnik kibogozni az előzményeket. Ha ez sikerült, akkor az Alapítvány kiegyenlíti a tartozást a szolgáltatónál és szerződést köt az érintett családdal, akik a kölcsönt havi rendszerességgel fizetik vissza, amíg a végére nem érnek a részleteknek. (3. sz. melléklet) Elég hosszú a lista, amelyen a villanyra váró családok szerepelnek. Elöl szerepelnek azok, ahol több gyerek van. Belegondolni is döbbenetes, hogy milyen lehet egy villany nélküli házba hazaérkezni az iskolából, hogy lehet sötétben házi feladatot csinálni, játszani, fürdeni, kora

²² L. Ritók Nóra: A Nyomor széle blog: Mi újság a kiskertekben?
<http://nyomorszeleblog.hvg.hu/egyeb/187-mi-ujzag-a-kiskeretekben/> 2012. 02. 26.

²³ Veress Tamás: Család értékelő (táblázat), 2011. december

reggel fogat mosni vagy megfésülködni. Legalább a gyerekek miatt az Igazgyöngy dolgozói próbálják a maradék családnál is elérni a kártyás óra létesítését:

„... A másik faluból a kislány boldogan hozza a papírokat a foglalkozásra, az ügyfél-azonosítót, az igazolást, hogy védendő fogyasztók, lakcímbjelentőt, mindent, amit kértünk. Mellettük kockás füzetlapon óvatosan formált betűkkel egy levél. Az anyja írta. Hogy nem tud elég hálás lenni nekünk, mert segítünk. Hogy kimondhatatlanul boldogok. El sem hiszik, hogy van remény arra, hogy villanyuk legyen. A kislány csillogó szemmel, de suttogva, hogy más ne hallja, kérdezi: mit gondolk, mikorra lehet villany náluk? Kérdezem, mióta nincs. „Nem tudom”- mondja- „nem emlékszem, mikor volt utoljára”. ”²⁴

Az ösztöndíjprogram ugyancsak egy eredményes jó gyakorlat példája. Sok olyan tehetséges gyerek tűnik el a nélkülözés és esélytelenség labirintusában, aki többre vihetné, képes lenne kitörni és helyt állni, de a szükséges támasz nélkül nem tudják ezt a hosszú utat végigjárni, egy idő után elfogy az erejük és feladják a küzdelmet. A Művészeti Iskolának, fennállása óta több olyan kis gyöngyszeme volt már, aki az általános iskola első éveiben kitűnő bizonyítványokat vitt haza, de felső tagozatban elkezdődtek a bajok és elindult a lavina lefelé. A gyakran követhetetlen családi viszonyok, a bizonytalan életkörülmények, a nem normakövető értékrend, a szülői támogatás és a motiváció hiánya megpecsételték e gyerekek jövőjét, hiába rendelkeztek jó adottságokkal és képességekkel. Ilyen kis tanítványait nem akarja elveszni hagyni az iskola, ezért a 2011/2012-es tanév szeptemberében kezdte el bevezetni az ösztöndíjprogramot egy településen belül. Az ösztöndíjat, az az öt mélyszegénységben élő gyerek kapja meg, akik halmozottan hátrányos helyzetűek, a faluban pedig az övék a legmagasabb tanulmányi eredmény. Előző félévben ez 4,6 és e fölötti átlagokat jelentett. Ennél fogva a család is érdekeltté válik a gyermek tanulásában. Így lenne esély, hogy a jó tanulmányi eredmény megmaradjon az általános iskola befejezéséig, aztán tovább folytatva egészen a szakmaszerzésig. Az ösztöndíj összege havi 10.000 Forint a félév végéig. Félévkor lehetőség van a cserére, ha valaki kevésbé teljesít jól és gond van például a magatartásával, akkor egy javuló tanulmányi eredményű társa felkerülhet az első öt hely valamelyikére. A tavaszi félév kezdetén volt is egy példa a cserére. A kisfiú több tizedet rontott, magatartási problémái a figyelmeztetések ellenére is fokozódtak. Egy másik gyerek viszont kitartó szorgalommal és családi támogatással annyit javított, hogy említett társa fölé került elért teljesítményével. Így, a

²⁴ L. Ritók Nóra: A Nyomor széle blog: Villany karácsonyra
http://nyomorszele.blog.fn.hu/index.php?view=bejegyzes_oldal&bejid=150591 2012. 02.26.

program elején megbeszélte szabályoknak megfelelően csere történt. Azóta mindenki igyekszik, ugyanis látják, hogy elhatározással és javuló eredmények felmutatásával bárki lehet Igazgyöngy ösztöndíjas. A pénzösszeget kizárólag a hónap utolsó hetében kapják meg a családok, amikor már semmi nincs, és arra fordítható az ösztöndíj, amire a legnagyobb szükségük van. Ezt persze minden alkalommal közösen megbeszélik, az iskola és a család. Általában legnagyobb segítség ilyenkor az élelmiszer, de van, hogy a villanyszámlából fizetnek be egy részletet, kicserélik a gázpalackot, vagy egy épp tönkrement kabát vagy cipő helyett újat vesznek. Jó példa ez a többi szülőnek, gyereknek, testvérnek. A programnak köszönhetően megtapasztalják a faluban a családok, hogy akinek a gyereke igyekszik és erőfeszítéseket tesz, ott a hónap utolsó napjaiban nincs éhezés. Megváltozik ez által a családban a tanulás értéke. A tudás érdemmé válik. (4. sz. melléklet) Erre a tudásra pedig lehet építeni. Ilyen formán a családban a gyerek is bekapcsolódik a megélhetési gondok megoldásába, hisz hozzájárul tanulásával. Büszke önmagára és a családjára is büszke órá, ami erőt ad mindegyiküknek. Azt gondolom ez hatalmas dolog, hogy el tud ilyen szintre jutni a család minden tagja. Egy-két hónap elteltével érezhető volt a pozitív elmozdulás a gyerekek és a szülők részéről is és nemcsak az ösztöndíjasoknál, hanem a faluban többeknél is. A gyerekek célként tűzték ki a megfelelni akarást, javult a magatartásuk és a jobb lett a kitartásuk. A szülők rendszeresen érdeklődtek a gyerekek felől az általános iskolában, ami eddig egyáltalán nem volt szokás. Végre elindult valamiféle kommunikáció a család és az iskola között. A gyerekek egyre motiváltabbak, az otthoni hatás pedig világosan látszik az iskolai munkájukon. Szerintem sikerült elérni ezekben a családokban, hogy használják ki az oktatás, a tanulás adta lehetőségeket, mert megéri. És így sikerülhet előrelépni. A Toldon szervezett Karácsonyi ünnepségen külön jutalmazásban részesültek az ösztöndíjasok. Azt láttam a falubeliek arcán – legyen az gyerek, testvér, szülő vagy nagyszülő – nagyon hatásos volt kihívni őket a színpadra és egyenként megdicsérni munkájukat mindenki előtt. Nemcsak dicsőítésről szólt ez, hanem biztatásról is, hogy ezt bárki elérheti közülük. Tehát az ösztöndíj elindítja bennük a szándékot, az egyéni akaratot, mindenképpen pozitív hatással van a motivációra és a családi megerősítésre.

A munkalehetőség és talán egyszer az önfenntartás egy újabb lehetősége fogalmazódott meg az Alapítvány vezetőjében körülbelül fél évvel ezelőtt. Az alapötlet onnan indult, hogy az Alapítvány egy Művészeti Iskola fenntartója, ahol mindenki a gyerekekhez, az esztétikához, az alkotáshoz ért, melynek számtalan pozitív hatása van, főként a közösség

összetartó erejét tekintve. A családi rendezvényeken mindig is megfigyelhető volt az, hogy a szülők is szívesen „kreatívkodtak” a gyerekekkel együtt. Az óvoda falának festésekor, a szünidőkben szervezett művészeti foglalkozásokon eleinte csak a fiatalabb anyukák – szinte bájos gyermeki izgalommal - mertek ecsetet fogni a kezükbe, néhány ilyen közös program után már a többi felnőtt, még a férfiak is be-bekapcsolódtak, igaz kissé pironkodva, de ők is meg akarták mutatni kez ügyességüket. A Nyomor széle nevezetű blogot olvasva egy kedves hölgy, aki egy debreceni pach-work – jelentése folton-folt varrás - klub vezetője, hívta fel a figyelmet egy már működő projektre, mely szerint afgán asszonyok hímzéseit dolgozzák be takarókba, faliképekbe. A projektben létrejött autentikus afgán hímzésekből dizájn, majd egy külön márka lett, és ma is eltart szegény embereket. A hölgy ötlete eredetileg az lett volna, hogy az Igazgyöngy által patronált családok asszonyai magyar népi hímzéseket készíthetnének a fent említett példához hasonlóan. Az iskola művészei azonban jól tudják, hogy a térségünkben évtizedek óta tevékenykedő népművészek, egyedülálló és gyönyörű kézimunkájuk ellenére sem élnek meg a népművészeti alkotásaikból. Az esetükben érintett asszonyoknak pedig nincs semmi ilyenféle előképzettségük vagy gyakorlatuk. Az alapötlet viszont annyira kecsegtető volt, hogy folyamatosan ott motoszkált mindenki fejében, hogy mit is lehetne kis változtatással kihozni ebből a mintából? Végül az iskola vezetője azt találta ki, hogy tündéri gyermekrajzokat felhasználva motívumként, egyszerű keresztszemes hímzést fognak készíteni. Kezdetnek két asszonnyal tesztelték az újdonsült esélyt, amely reményt jelenthet a jövőre nézve. Nóri néni tanította a két asszonyt, sorról-sorra felváltva. A félve tett, remegő mozdulatokat hamar felváltották a határozott öltések. A hír gyorsan elterjedt Toldon és a környező falvakban is, mindenki akarta csinálni. Szinte minden jelentkező gyorsan elsajátította a technikát, egyre jobban ráéreztek az alkotás ízére. Az év végén különböző Karácsonyi vásárokon és a Máltai Szeretetszolgálat megrendelésének köszönhetően ötvenöt darab táskát sikerült eladni.²⁵ Jelenleg Toldon huszonhat asszony hímez csodálatra méltó lelkesedéssel és örömmel. Ami talán a legszebb az egészben, hogy több generációt összekötő családi munkáról van szó, ugyanis ma már az asszonyok gyerekeik, unokáik, saját rokonaik fantázia szülte formáit használják fel, egyre változatosabb színvilággal és öltéstechnikával. Ha ránézem egy ilyen hímzésre, egyrészt látom benne a gyermeki fantázia kedvességét, másrészt a jellegzetes roma színvilágot és valamiféle csodás szeretettel teli szépséget. Ahogy ezek a hímzések elkészülnek, a pach-

²⁵ Kossuth rádió: A hely című műsor – Igazgyöngy Berettyóújfalun (2. rész)
<http://www.mr1-kossuth.hu/hirek/radio-100723/igazgyongy-berettyoujfalun.html> 2012.02.29.

work technika segítségével körbe veszik az anyagokat, amiből ezután táskák, neszesszerek, párnahuzatok, gyerekszobába lakástextilek készülnek. (5-6. sz. mellékletek) Persze a végeredményhez egy újabb akadályt kellett megoldani. Még hozzá a varrógéppel való varrás elsajátítását. Más falvakban néhány asszony tud, így az első darabokat ők csinálták. Nóri néni, az ötletgazda azonban azt szerette volna, hogy Toldon, ahol készülnek az alapok, ott is sikerüljön kész termékeket csinálni. Pár hete, két nyugdíjas tanárnő jár át a faluba naponta, hogy megtanítsa az asszonyokat, hogyan kell a varrógéppel bánni. Négyen már egész ügyesen megtanulták a lépéseket, önállóan megy nekik a táskavarrás. Egyre nagyobb az öröm, annyira jó látni mennyire akarják tanulni, csinálni még többet, jobbat, szebbet. A hímzők minden darabért 2500 Forintot kapnak, amit számlával igazolva főként élelmiszerre, és a szükséges tisztálkodó és tisztító szerekre költhetnek. Mostanra, sok változtatás útján, egy komplett projektté nőtte ki magát e próbálkozás. A projekt a „Szuno” nevet kapta, ami roma nyelven annyit jelent: „Álom”. 2012. március 19.-én megnyílt meg az Igazgyöngy Alapítvány és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény honlapján (www.igazgyongy-alapitvany.hu) a „Szuno” projekt szociális web – shop-ja. Ez azt jelenti, hogy az említett kézműves termékeket egyelőre itt lehet megvásárolni. Természetesen a termékekből befolyt bevétel teljes egészében az Igazgyöngy esélyteremtő munkájára lesz fordítva. Azaz a projektben munkálkodók családjai krízishelyzeteinek elhárítására, akinek épp szükséges, ott élelmiszer, gyógyszer, tüzelő osztására kerül sor, a bevétel egy másik része visszaforgatásra kerül a projektbe a szükséges eszközök – fonalak, tűk, anyagok, varrógépek – biztosítására, harmadrészt pedig más szociális jellegű programokra is fordítana az Alapítvány a befolyt pénzüsszegekből, amiről Told közössége dönt majd, most először, együtt. Később, ugyanígy a gyerekrajzok felhasználásával kisbútorok, gyerekszoba kiegészítők készítésével a férfiakat is szeretnék bevonni a projektbe, ami pár év múlva akár egy komplett műhelyként működhetne együtt.

„Megvannak már az álmaink is: sajátos kisbútorok, falikárpitok, lakásdekorációs termékek... szociális szövetkezeti forma... kirakodóvásár... turisztikai vonzerő: munkahelyek! Persze, jó a fantáziánk, de elvégre mi művészeti iskola vagyunk.”²⁶

Az izgalommal, várakozással és annál több reménnyel teli munka során valami más is elindult. Valami hihetetlenül fontos. Ez pedig a hit és a szempárokban felcsillanó remény. Azt hiszem, mostanra már a hímző cigányasszonyokat egy stabil mának lehet tekinteni,

²⁶ L. Ritók Nóra írása: Hímezés-hámozás helyett: Hímzések
<http://kktt.tutorialapitvany.hu/projekt/cikk/himezes-hamozas-helyett-himzesek> 2012.03.01.

ami ha így fejlődik tovább, egy összetartó közösség alapját jelentheti. A dolgozatom első részében beszéltem arról, hogy Toldon elég erősek a különböző nemzetiségek közötti viszonyok, kiéleződött a feszültség a romák között. Most, a hímzésnek köszönhetően elkezdődött mindez megváltozni. Valami elindult bennük, ahogy bekapcsolódott ebbe a magba néhány nem cigány és román asszony is. A közösségformálás élő példáját láthatjuk most a falu Művelődési Házában, ahol minden nap együtt dolgoznak az asszonyok, tanítják a másikat, újabb ötleteket szülnek, új technikákra hívják fel egymás figyelmét.

Forrás: Az Igazgyöngy Alapítvány archívuma

Képesek értelmes tevékenységet együtt csinálni, ami egyértelműen hozzájárul a konfliktusok csökkenéséhez, vagy legalábbis a nézeteltérések higgadt módon való tisztázásához. Közösségként kezdenek viselkedni, ami remélhetőleg az ellenségeskedést képes együttműködéssé alakítani.

A kész termékeknek pedig pozitív üzenete van: a gyerekektől a szülőkhöz mindenki szívvel-lélekkel saját kezűleg dolgozott minden egyes darabon, egy jobb jövő reményében. Őszintén bízom benne, hogy eredményesen tovább működhet ez a projekt, az álomból valóság válik és ezek a szeretettel teli termékek eljutnak minden olyan emberhez, aki segíteni szeretne. Mert segíteni jó!

Ha már a kölcsönös együttműködésénél és közösségfejlesztésénél tartunk, úgy érzem, fontos megemlítenem, hogy az Alapítvány 2012. január 15. óta egy középkorú cigányasszonyt, mint helyi segítőt alkalmaz Toldon. A közösségépítést könnyebb az asszonyokkal kezdeni, valamiért velük hamarabb szót lehet érteni és úgy tűnik, rajtuk

keresztül vezet az út a gyerekekhez és a férfiakhoz is. Ahhoz, hogy ez a fajta szociális munka még inkább működjön és erősebb közösségi hatást gerjesszen, szükség van egy „belső emberre” a pártfogolt oldalról is. Közel három év kellett hozzá, mire sikerült megtalálni azt az embert, akire lehet építeni, aki megérti ennek a szerteágazó és összetett stratégiának a lényegét, akivel együtt lehet dolgozni, akivel kialakul egy olyan szintű bizalom, melyet partnerségnek lehet tekinteni. A nő a helyi Cigány Kisebbségi Önkormányzat tagja, a férje jelenleg a vezető. Csupán nyolc osztályt végzett, ám értelmes, könnyen átlátja a dolgok lényegét, rettentesen meg akar felelni, tehát jó ember. Egész hamar kitűnt a falubeliek közül, az ő szavának mindig volt hatása a többiekre. Segítőként elkezdett részt venni a falubeli gyerekeknek szervezett programokon, kirándulásokon. Nagyon jól kezelte a konfliktusokat, örömmel és felelősségteljesen gardírozta a gyerekeket. Lassan két hónapja a Művelődési Ház kistermében végzi feladatait. Összegyűjti az aktuális problémákat, felírja az egyes családokról kért adatokat, rendezi a kertprogrammal kapcsolatos teendőket, szervezi a hímzések körüli munkát. Az elején sokan elutasították, irigykedtek, hogy rá esett a választás. Azt hiszem kitartóan megküzdött a többiek elfogadásáért, bizalmaért és együttműködéséért. Most már egyre többen vannak mellette, együtt terveznek, hímznek, beszélgetnek és remélnek. Az Alapítvány vezetőjével minden nap végén megbeszéli telefonon és email-en is az aznap történeteket. Beszámol részletesen mindenről és egyeztetnek a további teendőkről.

„Minden találkozáskor megöleljük egymást. Hogy érezzük, őszinte támaszai vagyunk egymásnak. És, hogy lássák ezt a többiek is. Tisztelem őt, és ő is engem. Bízom benne, és ő is bennem. Egyszerű dolgok, amelyek erőt adnak. Ott is, ahol nagyon nehéz.”²⁷

Véleményem szerint kulcsfontosságú a pozitív visszacsatolás, a napi kapcsolat, a rendszeres jelenlét egy kölcsönösen bizalom alapú közös munka érdekében a támogató és a támogatott között. Ezen felül, ő megint csak egy valós és biztató példa a többiek számára, hogy lehet változtatni, máshogy csinálni, hogy jobb legyen.

²⁷ L. Ritók Nóra: A Nyomor széle blog: Helyi segítő
<http://nyomorszeleblog.hvg.hu/hvg/270-helyi-segito/> 2012.03.01.

Hogyan látják és érzékelik mindezt a Toldon élők?

Mióta rendszeresen találkozom a családokkal, egyre többet beszélgetünk. Voltak, akik nagyon hamar megnyíltak, de olyanok is, akik először csak figyelmesen méregettek. Most már több olyan felnőtt is van, akik teljes bizalommal avatnak be mindennapjaikba, ők minden találkozáskor öleléssel fogadnak. Amikor a dolgozatomhoz készítettem az interjúkat volt olyan, aki órákon keresztül csak áradozott az Alapítványról és olyan is, aki köszönte ugyan a segítséget, a próbálkozást a gyerekei jobb jövője érdekében, de inkább csak panaszkodott hitetlenkedve a mai világ jobbra fordulásáról. Ebben a részben tehát a felnőtt közösség véleményét fogom bemutatni, azt, hogyan érzékelik saját maguk a változás lehetőségét, milyennek látják az elmozdulást a kiút felé. Megpróbálom megérteni azokat, akik újra tudnak remélni és azokat, akik még nem.

A kutatómunkámat az Igazgyöngy Alapítvánnyal rendszeres kapcsolatban álló, harminc családdal való találkozások és beszélgetések, illetve hat interjú felhasználásával készítettem, melyekből dolgozatomhoz hármat mellékeltem.

A megkérdezettek közül mindenkinek legalább két kisgyermek van, de jellemzőbbek a három és négy gyerekes szülők, tehát többségük nagycsaládos, mert legalább három vagy annál több gyermeket nevelnek egy háztartásban. Így általában hat-nyolc fő él egy házban. Ez a szám eleve szokatlan, mert manapság Magyarországon egy átlagos család négyfős és normál összkomfortos házban él. Csakhogy az általam vizsgált családok esetében ez nem így van. Többen is megmutatták, hogy gyakorlatilag egyetlen szobában élnek hatan-nyolcan. Sokszor egy kétszemélyes ágyon alszik a két szülő, köztük és az ágy végében pedig legalább három-négy kisgyerekük kucorog. A nagyobb gyerekek együtt a földön, vagy esetleg egy másik heverőn alszanak. Az interjúalanyok egyikének sincs rendszeres munkahelye, párjaik is csak maximum alkalmi munkalehetőséget tudnak találni. Ezeknek a családoknak a havi, rendszeres jövedelmet a családi pótlék, a szociális segély és a kisgyermekeseknek járó anyasági segély jelenti. Ezeken kívül semmilyen más jövedelmük nincsen, ami hozzá tudna járulni a biztos megélhetésükhöz, gyermekeik normál körülmények között történő felneveléséhez. Az így bejövő pénzösszeg a legtöbb családnak a hónap közepéig elég, ezután kölcsönökből próbálják a legszükségesebb élelmiszereket megvásárolni, ha pedig szerencsájük van, lehetőségük nyílik olyan alkalmi munkára, mely legalább néhány plusz napi élelemre valót biztosít. Ha elfogy a pénzük, akkor többféle

alternatíva merül fel, például megpróbálják egymást segíteni a baráti kapcsolatban álló családok, a faluban működő kisboltban hitelre vásárolnak, amit a következő hónap elején visszafizetnek. Rosszabb esetben más eszközökhöz folyamodnak, a fentebb említett uzsora rabságába esve és ekkor hónapról-hónapra, újra- és újra folytatódik az eladósodás. Télen szinte egyáltalán nincs lehetőség alkalmi jellegű munkavállalásra, esetenként fahordást vagy hólapátolást tudnak vállalni a férfiak, nyáron valamivel jobb a helyzet ilyen szempontból, a térségben legtöbbször kukoricát címezni, hagymát szedni járnak a fiatalok és a felnőttek, nők és férfiak egyaránt, azonban ez sokszor embert próbáló a nagy hőségben. Az egyik asszony ezeken kívül azt említette, hogy mivel a kisbabája mellett nem tud egész napra dolgozni menni, ő a faluban egy idős emberhez jár naponta kétszer a háziállatokat megetetni, illetve fát és vizet behordani a házba. A felnőtt közösségben akárkit megkérdeztem, hogy milyen munkát végezne szívesen, egytől egyig azonos választ kaptam: „Bármit, csak munka legyen!” A vizsgált személyek legnagyobb hányada nyolc általánossal rendelkezik, viszont többen jelezték, ha lenne rá lehetőségük, akkor szeretnének magasabb iskolai végzettséget szerezni. Ellenben beszélgettem egy olyan fiatalasszonnyal is, akinek több szakmája is van, de a tömegközlekedési eszközök összehangolásának hiánya gyakorlatilag ellehetetleníti azt, hogy a kistérség központjában, vagy valamelyik nagyobb városban munkát tudjon vállalni.

A jövőre, gyermekeik jobb sorsára vonatkozó kérdések kapcsán azt figyeltem meg, hogy általában első reakciójuk pesszimista, nem bíznak a változás lehetőségében, elkeseredettek a következő időszakot tekintve, legtöbbször beletörődtek kilátástalan helyzetükbe. Aztán többen hozzáteszik, hogy a környezetükben, az ő kis közösségükben csakis akkor lenne jobb az emberek sorsa, ha kapnának munkalehetőséget. Ezt a gondolatmenetet továbbgördítve folytatjuk a beszélgetéseket az Igazgyöngy Alapítvány tevékenységéről. Gyakran szóhoz sem tudtam jutni, meg kellett várnom, hogy az érzelmi feltöltöttségtől intenzív hálás szavakat megosszák velem a válaszadók. Részletesen elmesélték, hogy családjaiknak milyen sok mindenben segítettek az Alapítvány munkatársai, például élelmiszersomagok, ruha, cipő, bútor, hivatalos ügyintézés, villanyóra visszakötés, kórházba szállítás, gyógyszerkiváltás, kézműves foglalkozások, ünnepségek szervezése. Az Alapítvány folyamatos jelenlétével egyfajta támaszt, igen nagymértékű biztonságérzetet ad a családoknak, tudják, hogy ha másra nem is, de az Igazgyöngy tagjaira biztosan számíthatnak a bajban és ez egyértelműen látszott az interjúalanyok gesztusain, arckifejezésein, hangsúlyozásukon. Ezt követően a beszélgetést igyekeztem a munkahely

problémájára visszaterelni. Minden esetben azt állapítottam meg, hogy a falu lakossága a munkahely teremtés lehetőségét és esetleges megvalósulását kizárólag az Alapítvány támogatásával és irányításával együtt tudja elképzelni. A legtöbben hisznek és bíznak az előremozdulásban, abban, hogy az Igazgyöngy segítségével egyszer sikerülhet elérniük a biztosabb mindennapokat. Azonban úgy érzékelttem, hogy az önerejükből történő, támogatás nélküli előrelépést egy jobb jövő érdekében már nem tudják elképzelni.

Az Alapítvány jó gyakorlatait említve, túlnyomó részt pozitív hozzáállást tanúsítottak a megkérdezett személyek. A bio-brikett készítésről többségében bizakodóan nyilatkoztak, elmondásuk alapján a brikett készítésének fázisait tavaly nyáron sikeresen elsajátították, így idén már nem kell a kísérletezéssel tölteni az időt, hanem tavasszal elkezdhetik tudatosan gyűjteni az alapanyagokat. Úgy láttam, hisznek abban, hogy a következő fűtési szezonra sikerülhet olyan mennyiségű brikettet előállítaniuk, ami nagymértékben segítheti majd a házak fűtését. Ugyanakkor többen nehezményezték, hogy az aprítógép teljesítménye nem megfelelő az egész falu ellátottságához. Néhányan tartanak attól, hogy egy nagyobb volumenű gyártás esetén nem ők lennének az első számú célszemélyek és a fűtési problémára való segítségnyújtás helyett üzleti érdekek kerülnének előtérbe a faluban. A villanyóra projekt valamint a kiskertprogram működéséről egyaránt pozitívan vélekednek az általam kérdezettek, bár az utóbbi kapcsán néhányan megjegyezték, hogy egyes családok ugyan miért kaptak vetőmagokat, ha nem tudják megbecsülni és eladják azokat. Természetesen voltak olyanok, akik kitörő lelkesedéssel mesélték el, hogy az előző szezonban milyen zöldségeket sikerült a házaik mögötti kis parcellákon termesztelniük és nagy izgalommal avattak be, hogy idén tavasszal milyen magokat szeretnének elvetni. A jó gyakorlatok és a munkahelyteremtés tekintetében a kérdés – válaszok központi témája a gyerekrajzok alapján készített keresztszemes hímzések és az ebből előállított táskák voltak. A beszélgetések során ez volt az a pont, ahol mindenki kétségtelenül remél. A felcsillanó szempárok és a szerény, de mégis büszke mosolyok egytől – egyig ezt sugallták. Elmondásuk alapján egy hímzés elkészítése nem jelent egyelőre nagy összeget, de ez is nagyon jól jön. Szerencsére könnyen megtanulható és egyre gyorsabban, szebben, ügyesebben varrják a mintákat. Szerintük, akiben van egy kis akarat, az feltétlenül él ezzel a lehetőséggel, sőt a legaktívabbak szeretnék megtanulni a varrógéppel történő táska és kispárnakészítést. Azt mondják, a sok próbálkozás után ez egy olyan ötlet, amire reális esélyt látnak, hogy egy nagyobb volumenű gyártásba kezdhessenek, valamint a férfiak bevonásával ugyanezen az elven kisbútor készítést is terveznek gyerekszobákba.

Nyilvánvalóan most még az Alapítvány a koordináló szervezet, viszont bíznak benne, hogy egyre inkább együttműködve, egymás tanácsait megfogadva, közösen munkálkodva ebből a projektből egy márka válik, amely egy későbbi önfenntartási rendszer létrehozását eredményezné.

A családokat körülvevő informális hálózat kapcsán többek között arról kérdeztem az interjúalanyokat, hogy milyen viszonyban vannak a közvetlen szomszédjaikkal. A válaszok többségében az hangzott el, hogy jó kapcsolatban vannak az egymás mellett élő családok, az asszonyok gyakran átjárnak egymáshoz kávézni és közben megbeszélik a napi problémáikat, a gyerekek körüli teendőket, tanácsokat adnak egymásnak a hímzésekhez. Ketten hozzátették, hogy sajnos van a faluban példa örökös ellenségeskedésben álló szomszédokra, akik évek óta feljelentgetik egymást, nem tudnak megbékélni, de szerencsére csak kevés az ilyen jellegű feszültség. Baráti kapcsolatai minden családnak vannak, amelyek sokszor rokoni alapon szövődnek, azonban ahogy mondják, mélyebb, lelki kapcsolatban csak egy-két emberrel állnak, kizárólag velük osztják meg érzelmi gondolataikat. Az ilyen nexusban lévő családok a bajban szinte mindenben kisegítik egymást. A válaszok során külön hangsúlyozták, hogy ha tudnak, a közeli barátoknak nemcsak lelki, hanem anyagi és szívességi támogatásokat is igyekeznek nyújtani. Munkakapcsolatról, valamint munkahelyen kialakult barátságokról nem igazán szóltak, hiszen nem rendelkeznek állandó munkahellyel. Az alkalmi munkák során persze egy helyre mennek azok, akik jó viszonyban vannak, esetleg rokonok és megpróbálják egymást támogatni egy-egy kimerítő nap folyamán, illetve további munkavállalás lehetőségéről első kézből értesítik egymást.

A család és egyéb intézmények kapcsolata témakörben sajnos inkább negatívumokat emeltek ki a közösség tagjai. Egyöntetűen jelentették ki, hogy a különböző közintézmények az élelem, a ruha, cipő pótlásában egyáltalán nem tudnak segítséget nyújtani. A napi problémáik megoldásában az óvoda és az iskola gyakorlatilag minimális támogatást nyújt, a falu önkormányzata az utóbbi néhány évben pedig szinte semmit. Utóbbi kapcsán sérelmezte egyikük, hogy például a bio-brikett ötletet ő már néhány éve felvetette egy falugyűlésen, de a hivatal csak kinevette. Most pedig az Alapítvány közreműködésével lehetségessé válhat az egyik legsúlyosabb problémájuk viszonylagos kezelése a téli tüzelő tekintetében. Többen fontosnak tartották kiemelni, hogy a biharkeresztesi iskola igazgatója más közintézményekhez képest különösen közreműködő. Szeretettel mesélte például az egyik középkorú, háromgyermekes asszony, hogy az említett

igazgató szívesen szokott eljönni a kisebbségi önkormányzat által szervezett ünnepekre, megtisztelve ezzel cigány diákjait. Volt, aki az óvoda és iskola pedagógusainak munkájáról úgy nyilatkozott, hogy ha súlyosabb problémát észlelnék valamelyik gyerekénél, akkor értesítik a családsegítőt és a gyámügyet, akik felveszik a kapcsolatot az Igazgyöngy Alapítvánnyal. Ezek a szervezetek általában együtt mennek ki az érintett családhoz és megpróbálják közösen megbeszélni a szükséges teendőket. A tapasztalatom az volt, hogy a családsegítő és a gyámhivatal munkájáról általánosságban negatív a lakosság véleménye, talán ezért nem kezelik kellő komolysággal a szervezetek figyelmeztetéseit és felszólításait.

Az a meglátásom, hogy a mélyszegénységből, a teljes nyomorból való kiutat inkább csak remélik, mintsem hiszik. Persze akarnak ők hinni, és összességében bizakodó tekintetekkel találkoztam a beszélgetések során. Feszült figyelemmel hallgattam történeteiket és csak csodálattal tudok rájuk tekinteni, hogy milyen küzdelmeket éltek át és milyen hihetetlen akaraterővel rendelkeznek. A jövőt, a következő generáció jobb sorsát illetően az egyikőjük az alábbiakat mondta nekem:

„Nagy kitartással és akarással kell dolgozni, össze kell fogni a közösségnek, hogy minden lehetőséget megragadva és egymást segítve fejlődjön a falu. Nem megy ez mindig zökkenőmentesen, mert nem értünk mindenben egyet és az alapítványnak is nehéz úgy támogatni a családokat, hogy mindenki igazságosnak érezze. ...nagyon hiszünk benne, de még nagyon sokáig szükség lesz a háttérből az irányításra, mert önállóan nem lennének képesek előrelépni. Tudjuk és elfogadjuk, hogy az alapítvány hosszú távú célja az, hogy nélkülük, teljesen önállóan tudjunk majd dolgozni.”

Összességében megállapítható, hogy a változáshoz a legfontosabb már kialakult az Alapítvány és a családok között. Ez pedig a kölcsönös bizalom. Azonban még rengeteg küzdelem, kitartás, türelem és energia, siker és kudarc vár ebben a speciális kapcsolatrendszerben résztvevő minden egyes személyre, ahhoz, hogy évek múlva olyan gyümölcse teremjen ennek a példaértékű munkának, amely ténylegesen megváltoztatja a következő generációk jövőképét. Őszintén bízom mindebben, igyekszem továbbra is figyelemmel kísérni a modell működését és remélem, hogy továbbra is hozzá tudok járulni önkéntes munkámmal egyre sikeresebb tevékenységükhöz.

Összegzés

Egy önkéntes szemszögéből

Megannyi gondolat, érzelem és kérdés foglalkoztat a témával kapcsolatban nap, mint nap, amelyeket nagyon nehéz szavakba önteni, főleg egy kívülálló személynek úgy, hogy pontosan azt adjam át, ami bennem van. Talán nem is lehetséges mindazt leírni, amit saját magam tapasztaltam kint a falvakban, az élményeket el lehet valóságyszerűen mesélni, de azt hiszem azt az érzelmi telítettséget, melyet egy-egy alkalom ad nekem, azt csak személyes jelenléttel, ott a terepen, a gyerekek és felnőttek közvetlen környezetében lehet megérteni.

Aki személyesen nincs jelen, az képtelen belelátni ennek a stratégiaszerűen működő modellnek a lelkébe, nem látja milyen egy nyomorban élő család napja, hete, élete és nincs összehasonlítási alapja sem. Pontosan ezért választottam ezt a témát. Tudtam, hogy nem lesz könnyű leírni, de úgy éreztem és most is ezt érzem, hogy mint önkéntes, szinte kötelességem összefoglalni egy ilyen dolgozaton keresztül mindazt a csodálatot, elszántságot, akaratot és küzdelmet, ami ebben a szervezetben folyik több mint három éve. Azt gondolom, számomra ez felelősség és lehetőség is egyben. Felelősség, mert azon szerencsés emberek közé tartozom, akik rendszeresen hozzá tudnak járulni ennek a munkának az eredményességéhez és igaz, hogy apró kis támogatással, de egy-egy nap erősíteni tudom az igazgyöngyös csapatot. Mindig nagyon elfáradok, de mégis feltöltődve jövök haza, mert érzem e segítség értelmét. Lehetőség is, mert ennek a dolgozatnak és remélhetőleg az ebből tartott előadásnak köszönhetően fel tudom hívni új emberek figyelmét egy aktuális probléma lehetséges megoldására, ráadásul egy olyan mértékű problémára, amely megszüntetésére vészesen sürget az idő, mert: *„Talán még nem késő. Talán. De az biztos, hogy az utolsó pillanatban vagyunk.”*²⁸. A szegénység helyzete, a romakérdés létező probléma ma Magyarországon, és egyes régiókban olyan méreteket ölt, ami nem mehet így tovább, muszáj tennünk valamit. Számos szakirodalomban olvashatunk arról a megállapításról, hogy: *„... a rendszerváltozás óta igazán soha nem jött létre olyan politikai konszenzus, amely ténylegesen és eredményesen szeretne volna megvalósítani a*

²⁸ L. Ritók Nóra: A Nyomor széle blog: Számvetés
<http://nyomorszeleblog.hvg.hu/egyeb/szamvetes/> 2012.03.02.

romák társadalmi felemelését és integrálását.”²⁹ Sajnos hazánk jelenlegi gazdasági és szociális helyzete további elszegényedést és olykor fokozottabb indulatokat generál. A probléma tényleges megoldására azonban még mindig nincsen társadalmi szintű, közös álláspont. Réthy Endréné nagyon jól és tömören összefoglalja e témakör társadalmi és pedagógiai jelentőségét: „Az integráció feltételei a demokratikus berendezkedésű társadalom, a társadalmi szintű humánus szemlélet, a pluralizmus, az előítéletmentesség, a gazdaság fejlettsége, valamint az iskolarendszer differenciáltsága.”³⁰ A 33 leghátrányosabb helyzetű kistérségek egyikében viszont az Igazgyöngy Alapítvány kidolgozott egy olyan szociális – integrációs modellt, amely alkalmazásával úgy tűnik, ki lehet mozdítani a teljes kilátástalanságból az olyan közösségeket, mint például a Toldon élők, ahol semmi nincs és akikről már tényleg mindenki végleg lemondott. Hihetetlen mértékű akaraterővel és szeretettel, óriási energiával és állandó jelenléttel folyik ez a munka.

„Van tehát eredmény: a nyugalom, a bizalom, a remény, ami lassan tenni akarássá alakul.

*Mi kellett hozzá? Először is megpróbálni megérteni ezt az egészet. Még mindig próbálom. Aztán kellett az állandó jelenlét, segíteni akarás, türelem, folyamatos megerősítése a jónak, elfogadás, odafordulás, és persze támogatók, akik adják mindazt, amivel segíthetünk. Így segíthetünk egy olyan rétegnek, ami már önerőből nem képes változtatni. Ahol a törvények adta kényszer sem segít. Ahol csak a szegénység átörökítése folyik. Ahol nem a jó szabályok szervezik a mindennapokat, az életet. A gyerekek életét is. Ezért kell folytatnunk. Miattuk. Nem szabad több generációt hagyni így felnőtté válni.”*³¹

Az Alapítvány háromtényezős esélyteremtő munkájában a családgondozás terén érzékelem leginkább a pozitív előrelépéseket. Azoknál a családoknál, akikkel kapcsolatuk gyakorlatilag napi rendszerességű, ott látványosan megváltozott a lakókörnyezet állapota, összességében javult egy-egy utca képe, sikeresen működnek a jó gyakorlataik, mint a kiskertprogram, villanyóra projekt, ösztöndíj program és a bio-brikett előállítás valamint a jelenleg beinduló kézműves termékek készítése is, mely egyben a munkahelyteremtés egy

²⁹ Kállai Ernő: Cigányok/Romák Magyarországon Társadalomtörténeti vázlat In: Kállai Ernő – Kovács László (szerk.): Megismerés és elfogadás. Budapest: Nyitott Könyvműhely, 2009. 173. o.

³⁰ Réthy Endréné: Inkluzív Pedagógia In: Nahalka István – Torgyik Judit (szerk.) Megközelítések. Roma gyerekek nevelésének egyes kérdései. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó, 2004. 233. o.

³¹ L. Ritók Nóra: A nyomor széle blog: Számvetés <http://nyomorszaleblog.hvg.hu/egyeb/szamvetes/> 2012.03.02.

sikeres alternatívája. Nem utolsó sorban pedig a közösségépítés, az együttműködés fejlesztése, ami fokozatosan beépül a mindennapokba. Az efféle alkotás még ebben a minimális mozgástérrel rendelkező faluban is mindennél jobban képes fejleszteni az egyéni és társas kompetenciákat, az érzelmi intelligenciát és hozzá tud járulni egy jobb jövőhöz. Az intézmények együttműködése meggy talán a legkörülményesebben, de szerencsére egyre több esetben sikerül közös megoldásokat találni. Igen sokat segítenek ebben az úgynevezett társadalmi kerekasztal megbeszélések, ahol ma már intelligens egyeztetések folynak a különböző hivatali személyek, az Alapítvány vezetője és a CKÖ képviselői között. Az Igazgyöngy próbál minden lehetőséget megragadni annak érdekében, hogy a hivatali protokoll és a civil szféra közötti lehetséges együttműködési pontokat feltérképezze és összehangolja. A harmadik pillér, tehát az integrált neveléssel átszőtt oktatás eredményességét pedig tanúsítja a hazai és nemzetközi képzőművészeti pályázatokról évente elhozott 500 díj, melyet a 70%-ban hátrányos helyzetű, tehetséges kis igazgyöngyök kapnak kiemelkedő alkotásaikért.³² Továbbá ezt a példaértékű művészeti nevelést tanúsítja az a számos kitüntetés, oklevél, meghívás és elismerés, melyet az iskola kapott az utóbbi másfél évtizedben.

Biztosan sokak gondolják azt, hogy ez egy szép példa, de nem ez a modell a tökéletes megoldás Magyarország egészén. Azonban egy jól kidolgozott alap ez, amellyel más hasonló helyzetű közösségben is lehet esélyt teremteni, a többi már az egyéneken múlik. Itt, a berettyóújfalui kistérségben támogatott családokban is találkozom mindenféle személyiséggel a nehézsorsú szomorúszeműtől kezdve az örökösen háborgó és tüzes nagyszájún át a félszegen ugyan, de mindig naivan mosolygó tekintetig sokféleképp. Ők mind egy-egy külön egyéniség, mindegyikükhöz egy kicsit másként kell közeledni és pontosan ezért kell ismernünk őket, látnunk belülről egyéniségüket, hogy ténylegesen az ő közreműködésükkel együtt tudjunk segíteni nekik. Véleményem szerint nem lehet embereket általánosságban kezelni egy sablonszerű módszerrel. Viszont szükséges egy jól kidolgozott és megtervezett kiindulópont, amely alapján egyénre, családra szabott eszközökkel lehet ezt a mintát eredményesen alkalmazni. Persze, találkozunk olyanokkal is, akikhez teljesen más út kell. Remélem, hogy még több befektetett energiával sikerül segítséget adni számukra a változtatás képességének kialakításához. Annak ellenére, hogy ők csak kis töredékét képezik a cigányoknak, úgy érzékelem, a többségi társadalom

³² Karancsi Anita iskolatitkár közlése alapján

miattuk általánosít és ítélkezik. Bízom benne, hogy számukra is létezik kiút, mert ebben a pár családban is vannak gyerekek, akiknek nem szabadna ezt megtanulniuk.

Egyéni sorsok ezek különböző élethelyzetekkel, amiket nem lehet teljesen érzelemmentesen, mindig objektíven kezelni. Ennek a munkának, akár az oktató pedagógusra, akár magamra, mint önkéntesre gondolok, az őszinte odaadás a kulcsa és csak szívből, tiszta lélekkel lehet jól csinálni.

Szeretek az Igazgyöngyben önkéntes lenni, mert rengeteg élménnyel gazdagodtam, pedig szívszorító sorsokat ismerek meg, és borzasztó körülmények között élő gyerekekkel találkozom. Először csak olvastam történeteket róluk, a blogban. Rögtön éreztem, hogy ott a helyem, a régi tanáraink közt, akik szintén önkéntes munkával próbálnak segíteni. Aztán személyesen is találkoztam velük. Soha nem felejttem el az első együtt töltött napot. Nyár volt, nagyon meleg, kézműves foglalkozást tartottunk a gyerekeknek a szülők bevonásával. Uzsonnára szörpöt és lekváros kenyeret vittünk ki. Mint minden újdonságot, a gyerekek érdeklődve körbeugráltak. Figyeltem rájuk és kedvesen mosolyogva válaszoltam a rám zúdított kérdésöznre. És ennyi bőven elég volt a bizalom kialakulásához, húsz percen belül én voltam a kedvenc „rajztanár néni” egyike. Szinte láttam mindenféle pozitív visszajelzésre, egy mosolyra, egy jó szóra kihegyezett kis antennáikat. Hazafelé a kocsiban, ahogy megigazítottam a hajam, arra lettem figyelmes, hogy valamitől ragacsos lett a kezem. Aztán rájöttem, hogy a gyerekektől kapott lekváros pusziktól olyan az arcom. Ezt csak az tudja megérteni, aki átéli. Örömmel töltött el, hogy jót tettem. Amikor ezek a gyerekek hazamentek, vagy másnap felkeltek, nem változott meg semmi körülöttük, nem adtam nekik semmi kézzel fogható gazdagságot, csupán szeretetet. Boldogabbá tettem egy napjukat az irántuk való tisztelettel, egy-egy kis fejbűb megsimogatásával. A felnőttekkel is hamar bizalmas kapcsolatba kerültem. Számukra már egyértelmű, hogy aki igazgyöngyös minősítésben megy a faluba, az rossz ember nem lehet. Persze sokat segített, hogy próbáltam minél többet kommunikálni velük és az is, hogy látták, saját gyerekeik szeretettel fordulnak felém. Ezek a gyerekek minden művészeti iskolás foglalkozáson az alkotás örömén túl ezt kapják tanáraiktól.

Én jó körülmények között, szerető családban nőttem fel és az igazgyöngyös grafika órákon én is megtapasztaltam ugyanezt a szeretetet. Biztos vagyok benne, hogy az iskola gyermekközpontú szellemisége hozzájárult ahhoz, hogy ma ilyen személyiség vagyok. Lassan teljes értékű felnőttként nem véletlenül nem tudok elszakadni az Igazgyöngytől.

Úgy érzem ebben a szemléletben a humánus a legfontosabb és mivel ez az elsőszámú, ezért tud eredményesen esélyt teremteni a berettyóújfalui Igazgyöngy Alapítvány. A rengeteg energia, odafordulás és szeretet pedig megéri egy őszinte gyermeki ölelésért vagy egy könnybe lábadt hálás tekintetért...

Felhasznált irodalom

Becker András: Szegénység és művészeti oktatás a berettyóújfalui kistérségben – Fesd ki magadból! Magyar Narancs 2010/14. szám

Fehér Ágota: Az empátia lehetőségei a kirekesztődés megelőzésében és feloldásában In: Kállai Ernő – Kovács László (szerk.): Megismerés és elfogadás. Budapest: Nyitott Könyvműhely, 2009. 132-144. o.

Ferge Zsuzsa: Szegénység, depriváció, a szegénység kultúrája. Budapest: Gondolat Kiadó, 1999.

Forray R. Katalin – Hegedűs T. András: Cigány gyerekek szocializációja. Budapest: Aula Kiadó, 1998.

Forray R. Katalin – Hegedűs T. András: Két tanulmány a cigány gyermekekről. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1991.

Forray R. Katalin – Kozma Tamás: Társadalmi tér és oktatási rendszer. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1992.

Havas Gábor: „Kitörési pont: az iskola”: Beszélő 2000. 11. szám

Havas Gábor: Szegregáció a roma tanulók általános iskolai oktatásában. Budapest: Felsőoktatási Kutatóintézet, 2005.

Karlovitcz János Tibor: Mit tehetünk az előítéletek csökkentéséért? In: Nahalka István – Torgyik Judit (szerk.) Megközelítések. Roma gyerekek nevelésének egyes kérdései. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó, 2004.

Kállai Ernő – Kovács László (szerk.): Megismerés és elfogadás. Budapest: Nyitott Könyvműhely, 2009.

Kállai Ernő: Cigányok/Romák Magyarországon Társadalomtörténeti vázlat In: Kállai Ernő – Kovács László (szerk.): Megismerés és elfogadás. Budapest: Nyitott Könyvműhely, 2009. 156-174. o.

Kemény I. - Janky B. – Lengyel G.: A magyarországi cigányság 1971-2003. Budapest: Gondolat Kiadó, 2004.

L. Ritók Nóra: „Egy gyerekről sem tudok lemondani”: Élet és irodalom LV. évfolyam 47. szám

L. Ritók Nóra: Bukdácsoló esélyegyenlőség. Budapest: Underground Kiadó, 2011.

L. Ritók Nóra: Projektpedagógia a hátrányos helyzetű tanulók oktatásában. Budapest: Educatio, 2008.

Nahalka István – Torgyik Judit (szerk.) Megközelítések. Roma gyerekek nevelésének egyes kérdései. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó, 2004.

Németh Szilvia (szerk.): Integráció a gyakorlatban: A roma tanulók együttnevelésének iskolai modelljei, Budapest: Országos Közoktatási Intézet, 2006.

Torgyik Judit – Karlovitz János Tibor: Multikulturális nevelés. Budapest: Bölcsész Konzorcium, 2006.

Torgyik Judit: Az alternatív pedagógia értékei a roma gyerekek nevelésével foglalkozó iskolák számára In: Nahalka István – Torgyik Judit (szerk.) Megközelítések. Roma gyerekek nevelésének egyes kérdései. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó, 2004.

Törzsök Erika, Paskó Ildi, Zolnay János (szerk.): Cigánynak lenni Magyarországon – Jelentés 2007 – A gyűlölet célkeresztjében. Budapest: eöfik, 2008.

Varga László: Gyermeklét a 21. században. In: Kállai Ernő – Kovács László (szerk.): Megismerés és elfogadás. Budapest: Nyitott Könyvműhely, 2009. 10-20. o.

Feldmár Nóra: „Csinálunk” tüzelőt: Biobrikett. 2011.09.05.

<http://kkt.tutoralapitvany.hu/projekt/cikk/csinalunk-tuzelot-biobrikett> 2011.11.26.

Figyelőnet: „Itt nem számít ki a cigány” 2009.04.30.

http://fn.hir24.hu/itthon/2009/04/29/itt_nem_szamit_ki/ 2011.12.29.

Igazgyöngy Alapítvány és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény:

<http://igazgyongy-alapitvany.hu/> 2012.04.08.

Kácsor Zsolt: Igazgyöngyök a sárban. Népszabadság, 2010.12.04.

http://nol.hu/lap/hetvege/20101204-igazgyongyok_a_sarban 2011.11.25.

Kossuth rádió: A hely c. műsora: Igazgyöngy Berettyóújfalun, 2012.02.28.

<http://www.mr1-kossuth.hu/hirek/radio-100723/igazgyongy-berettyoujfalun.html>

2012.03.01.

Krug Emília: Reményrajz, 168 óra, 2011.06.14. <http://www.168ora.hu/itthon/igazgyongy-cigany-rasszizmus-szegenyseg-ritok-nora-berettyoujfalu-76189.html> 2011.12.28.

L. Ritók Nóra: Ahová sosem kopogtat be a Mikulás. 2011.12.28.

<http://kktt.tutorialapitvany.hu/projekt/cikk/ahova-sosem-kopogtat-be-a-mikulas> 2012.01.16.

L. Ritók Nóra: Egy szép nap. 2011.08.21.

<http://kktt.tutorialapitvany.hu/projekt/cikk/egy-szep-nap> 2011.11.26.

L. Ritók Nóra: Hímezés-hámozás helyett: Hímzések. 2011.11.09.

<http://kktt.tutorialapitvany.hu/projekt/cikk/himezes-hamozas-helyett-himzesek> 2011.12.05.

L. Ritók Nóra: HVG Nyomor széle blog: <http://nyomorszeleblog.hvg.hu/> 2012.04.08.

L. Ritók Nóra: Ösztöndíj: kenyér hó végén. 2011.10.14.

<http://kktt.tutorialapitvany.hu/projekt/cikk/osztondij-a-kenyer-ho-vegen> 2011.12.05.

Tigyi Balázs – Tutor Alapítvány: Jövő rajzolódik a varrótűk alatt. 2012.03.12.

<http://kktt.tutorialapitvany.hu/projekt/cikk/jovo-rajzolodik-a-varrotuk-alatt> 2012.03.14.

Záróra, 2011.02.02. Veiszer Alinda interjúja L. Ritók Nórával.

http://videotar.mtv.hu/Videok/2011/02/03/09/Zarora_2011_februar_2_Vendeg_L_Ritok.a_spx 2012.01.16.

Szekeres Csaba: Örvény c. dokumentumfilm. Budapest: Hunnia Filmstúdió, 2009.

Mellékletek

- Interjúkérdések
- 1. sz. interjú
- 2. sz. interjú
- 3. sz. interjú
- Életképek

Interjúkérdések

I. Család, életfeltételek:

- 1) Hányan éltek egy háztartásban, milyen korú gyerekeket neveltek?
- 2) Milyen rendszeres jövedelmek van, hogyan tudjátok azt beosztani?
- 3) Milyen munkalehetőségek vannak a faluban és a környéken?
- 4) Ha lenne lehetőség választani, milyen munkát végeznének a legszívesebben, van-e valamilyen szakmátok?
- 5) Mire vágytok a családotok, a gyermekeitek jövőjét illetően?
- 6) Milyen akadályokat kellene leküzdeni, hogy megvalósuljanak az álmaik?
- 7) Van-e konkrét elképzelések, hogy hogyan lehetne javítani a családotok helyzetén?

II. A család és a különböző intézmények kapcsolata – Igazgyöngy Alapítvány

- 1) A családnak milyen közintézményekkel van rendszeres kapcsolata és melyik miben tud segíteni?
- 2) Szerintetek hol a baj, miért nem tudják ezek az intézmények teljesíteni a családgondozással kapcsolatos feladataikat?
- 3) Hogyan kerültek kapcsolatba az Igazgyöngy Alapítvánnyal?
- 4) Miben és hogyan tudnak ők segíteni?
- 5) Hogyan változtak meg a mindennapok, amióta Nóri néniék rendszeresen kijárnak Toldra? Ad-e egy biztonságérzetet az alapítvánnyal való rendszeres kapcsolat?

- 6) Mi a véleményetek a bio-brikett készítésről?
- 7) Egy ideje az asszonyok gyermekrajzok alapján hímeznek keresztszemes technikával, melyekből aztán eladásra szánt táskák készülnek. Reális elképzelésnek tartjátok-e, hogy ezeket a munkákat olyan mennyiségben lehet majd értékesíteni, ami érzékelhetően javítja az anyagi helyzeteteket?

III. A családot körülvevő informális hálózat?

- 1) Milyen a kapcsolatotok a szomszédokkal?
- 2) Vannak-e baráti kapcsolataitok a faluban?
- 3) Hogyan támogatjátok egymást (anyagi, szívességi, érzelmi)?

1. sz. Interjú: B. Móni

I. Család, életfeltételek:

- 1) Hányan éltek egy háztartásban, milyen korú gyerekeket neveltek?

Egy 14 éves gyermeket nevelünk, hárman élünk együtt.

- 2) Milyen rendszeres jövedelmek van, hogyan tudjátok azt beosztani?

A szociális segély, amit a férjem és én is kapunk. De ez még élelemre sem elegendő. Villanyszámlát már hónapok óta nem tudunk fizetni. Most fog ballagni a fiam és ballagó ruhára, fényképre, tabló készítésére sokat kellene befizetni.

- 3) Milyen munkalehetőségek vannak a faluban és a környéken?

Nyáron 1-2 hetes, esetleg 1 hónapos alkalmi munkák adódnak. Pl. hagymaszedésre megyünk hajnalban, kisbusszal jönnek értünk, aztán dolgozunk estig. Azt mondja a magyar társadalom, hogy a romák nem szeretnek dolgozni, de hogyha ilyenkor kijönnének oda a hagymaföldre, csak romákat látnának ott dolgozni.

- 4) Ha lenne lehetőség választani, milyen munkát végeznének a legszívesebben, van-e valamilyen szakmátok?

Nekem nincs szakmám, a férjem pedig asztalos, de bármilyen munkát elvállalnánk, csak lenne valami állandó lehetőség a faluban.

- 5) Mire vágytok a családotok, a gyermekeitek jövőjét illetően?

Jobb életet szeretnénk nekik és biztos munkalehetőséget. Roland el fogja végezni a gimnáziumot és utána rendőrnek tanul majd. Folyamatos keresetre volna szükségünk, hogy támogatni tudjuk a gyereket, amíg tanul.

- 6) Van-e konkrét elképzelések, hogy hogyan lehetne javítani a családotok helyzetén?

Egyedül az igazgyöngyös kezdeményezésekben látunk erre lehetőséget.

II. A család és a különböző intézmények kapcsolata – Igazgyöngy Alapítvány

- 1) A családnak milyen közintézményekkel van rendszeres kapcsolata és melyik miben tud segíteni?

Ha nincs kenyér, kabát, cipő, abban semmit sem tudnak segíteni.

Az óvoda, iskola annyit szokott tenni, hogy ha úgy látják, akkor értesítik a gyámügyet vagy a családsegítőt, akik aztán kijönnek, de szólnak Nórika néniéknek is és együtt jönnek, aztán megbeszélik, hogy hogyan tudnak együtt segíteni.

Például ma is szóltak a gyámhivatalnak, hogy összefagyva ment egy gyermek iskolába, nem volt rajta még zokni sem, csak egy vékony kabát.

- 2) Mit tesz ilyenkor a gyámügy?

Kijönnek, aztán felszólítják a szülőket és ennyi.

- 3) Szerintetek hol a baj, miért nem tudják ezek az intézmények teljesíteni a családgondozással kapcsolatos feladataikat?

Nekik ez csak egy munkahely, általában nem érdekli őket igazán az emberek problémája.

- 4) Hogyan kerültek kapcsolatba az Igazgyöngy Alapítvánnyal?

Rolandom az iskolában jelentkezett rajz-foglalkozásra és sokat mesélt Nóri néniről. Aztán hamarosan megismerkedtünk személyesen is, mert a férjem a helyi CKÖ vezetője.

- 5) Miben és hogyan tudnak ők segíteni?

Gyakorlatilag mindenben. Rendszeresen kapunk családokra szabott ruha- és cipő csomagokat. Szinte bármilyen, mindennapos és nem mindennapos problémával fordulhatunk hozzájuk. Én személy szerint nagyon örülök annak, hogy felkarolják a tehetséges cigány gyerekeket.

- 6) Hogyan változtak meg a mindennapok, amióta Nóri néniék rendszeresen kijárnak Toldra? Ad-e egy biztonságérzetet az alapítvánnyal való rendszeres kapcsolat?

Igen, nagyobb biztonságban érezzük magunkat, mert ha nagy a baj, nem számíthatunk másra. Ha mást nem, de hoznak minden családnak 1-1 kg kenyeret vagy egy –egy kis tüzelőt télen.

7) Mi a véleményetek a bio-brikett készítésről?

Nagyon szeretnénk, ha az idei télre való tüzelőt már ebből tudnánk megoldani. Szerintem működőképes ötlet, tavaly már kísérleteztünk vele, hogy miből és hogyan lehet a legjobb brikettet kihozni.

8) Egy ideje az asszonyok gyermekrajzok alapján hímeznek keresztaszemes technikával, melyekből aztán eladásra szánt táskák készülnek. Reális elképzelésnek tartjátok-e, hogy ezeket a munkákat olyan mennyiségben lehet majd értékesíteni, ami érzékelhetően javítja az anyagi helyzeteteket?

Igen, nekem nagyon tetszik ez a lehetőség. Nóri néni a húgommal és velem próbáltatta ki a hímzést. Én kicsit értek a varráshoz is, mert annak idején elkezdtem a varrónő szakmát, a húgom viszont egyáltalán nem, de Nóri néni megmutatta, hogyan kell és hamar belejöttünk. Most már én is tudok a többieknek segíteni, tanácsot adni.

III. A családot körülvevő informális hálózat

1) Milyen a kapcsolatotok a szomszédokkal?

Nekem a szomszédainkkal nincsen semmi bajom, jól kijövünk, de csak a Csillával járunk össze. Sokszor átjön és beszélgetünk a hímzésekről, kávézunk.

2) Vannak olyan szomszédok a faluban, akik kifejezetten rossz viszonyban vannak egymással?

Vannak igen, akik nem egyeznek, sőt feljelentgetik egymást, de kevés az ilyen.

3) Vannak-e baráti kapcsolataitok a faluban?

Igen, mert nekem sok rokonom van és közülük néhányal különösen jó baráti viszonyban vagyunk.

4) Hogyan támogatjátok egymást (anyagi, szívességi, érzelmi)?

Mindenben, amiben tudjuk. A húgommal sokszor főzünk közösen és ketté rakjuk.

2. sz. Interjú: Ilonka

I. Család, életfeltételek:

- 1) Hányan éltek egy háztartásban, milyen korú gyerekeket neveltek?

Mi öten vagyunk, van egy hét éves kislányunk, egy hatéves, meg egy tízhónapos kisfiú.

- 2) Milyen rendszeres jövedelmek van, hogyan tudjátok azt beosztani?

Szociális segély, családi, anyasági.

Ez sajnos nagyon kevés ahhoz, hogy be lehessen osztani. A picinek veszünk pelenkát, élelmiszert, valahogy kihúzzuk. Ha nem, akkor kérünk.

- 3) Milyen munkalehetőségek vannak a faluban és a környéken?

Általában nincs semmi, a férjemnek utoljára 2009-ben volt hosszabb ideig munkája, az önkormányzatnál dolgozott, árkokat ástak.

Nyáron járunk hagymázni. Most egy öregemberhez járok napjában kétszer, ezért heti négyezer forintot kapok.

- 4) Ha lenne lehetőség választani, milyen munkát végeznének a legszívesebben, van-e valamilyen szakmátok?

Akármit, bármit, csak munka legyen. Régebben Romániában dolgoztam cipőgyárban. A férjemnek és nekem is nyolc általánosunk van.

- 5) Mire vágytok a családotok, a gyermekeitek jövőjét illetően?

Arra, hogy a gyermekeinknek ne a nyomorban kelljen felnőni.

- 6) Van-e konkrét elképzelések, hogy hogyan lehetne javítani a családotok helyzetén?

Munkalehetőség kellene nagyon, anélkül nem fog itt változni semmi.

II. A család és a különböző intézmények kapcsolata – Igazgyöngy Alapítvány

- 1) A családotoknak milyen közintézményekkel van rendszeres kapcsolata és melyik miben tud segíteni?

Iskola, óvoda. Ezek az intézmények inkább a tanításra valók, nincs lehetőségük, hogy gondoskodjanak rólunk a bajban.

- 2) Szerintetek hol a baj, miért nem tudják ezek az intézmények teljesíteni a családgondozással kapcsolatos feladataikat?

Nem tudom, nincs rá pénzük, nincsenek rá embereik.

- 3) Hogyan kerültetek kapcsolatba az Igazgyöngy Alapítvánnyal?

A nyáron Nórika néni idejött a Dózsa utcába és mondták a többiek nekem, hogy járnak valami rajz tanárok ide és Dia a kislányom sírt, hogy vigyem be rajzra, hogy neki is fessék ki az arcát. Aztán egyszer pont a Klárikánál voltam, akihez jött Nórika néni és beszélgettünk, kérdezte, hogy mi hol lakunk, milyen körülmények között élünk, hát így...Aztán megmutattam neki, hogy hol lakunk, mennyiből élünk és azóta minket is támogatnak.

- 4) Miben és hogyan tudnak ők segíteni?

Sok mindenben. Például engemet nagyon sok mindenben. Mikor terhes voltam, az önkormányzat egyszer se vitt be a kórházba, mindig Nórika néninek kellett telefonálni, hogy segítsen. Vagy pl. a papírokból is segítettek, hogy megkapjam a magyar állampolgárságot, mert én Romániából jöttem.

- 5) Hogyan változtak meg a mindennapok, amióta Nóri néniék rendszeresen kijárnak Toldra? Ad-e egy biztonságérzetet az alapítvánnyal való rendszeres kapcsolat?

Nagyon sok minden, mert ha valami baj van, akkor telefonálunk és ők mindenben segítenek, amit tudnak. Amióta ide járnak, nagyobb a biztonságérzetünk, mert van kire számítani.

- 6) Mi a véleményetek a bio-brikett készítésről?

Én már nagyon várom, hogy milyen lesz, mert nyugodtabban megyünk neki a télnek, ha lesz tüzelő.

- 7) Egy ideje az asszonyok gyermekrajzok alapján hímeznek keresztszemes technikával, melyekből aztán eladásra szánt táskák készülnek. Reális elképzelésnek

tartjátok-e, hogy ezeket a munkákat olyan mennyiségben lehet majd értékesíteni, ami érzékelhetően javítja az anyagi helyzeteteket?

Ez a kis pénz is nagyon jó és szerintem, akiben van akarat és él a lehetőséggel, annak jó. Persze nem lehet egy nap alatt befejezni egy hímzést, de aki rendszeren foglalkozik vele, az két-három nap alatt megvarrja. Én például két-három nap alatt megvarrok egyet, pedig van pici gyerekem is. Így most nincs éhezés, mert amit ma is kaptam, azt le is vásároltam a boltban és odaadtam Tamásnak a számlát.

III. A családot körülvevő informális hálózat?

- 1) Milyen a kapcsolatotok a szomszédokkal?

Szegények ők is, mi is, él mindenki, ahogy tud.

- 2) Vannak-e baráti kapcsolataitok a faluban?

Jóban vagyunk sok mindenkivel.

- 3) Hogyan támogatjátok egymást (anyagi, szívésségi, érzelmi)?

Előfordul, hogy kölcsönkérünk egymástól, de mindig megadjuk.

3. sz. Interjú: Ani

I. Család, életfeltételek:

- 1) Hányan éltek egy háztartásban, milyen korú gyerekeket neveltek?

Egyedül nevelek három gyermeket, mert elváltam és együtt él még velünk édesanyám.

- 2) Milyen rendszeres jövedelmek van, hogyan tudjátok azt beosztani?

Kapok családi pótlékot, segélyt és a mama kis nyugdíja. A két nagyobb gyerek Biharkeresztesre jár gimnáziumba és nem tudom, hogyan lesz elég ez a jövedelem ahhoz, hogy tovább tudjam taníttatni őket.

- 3) Milyen munkalehetőségek vannak a faluban és a környéken?

Nem találok munkát a faluban így, kicsi gyerek mellett. Amíg csak a két nagyobb volt, eljártam Debrecenbe dolgozni a kórházba. Két évig ment ez így, hogy hajnalban átbicikliztem Biharkeresztesre, onnan vonattal Püspökladányba, onnan másik vonattal Debrecenbe, este tízre értem haza.

Ha lenne lehetőség választani, milyen munkát végeznének a legszívesebben, van-e valamilyen szakmátok?

Több szakmám is van, ápolónő, bolti eladó és ezekkel lehet, hogy Debrecenben találnék munkát, de nem bírom már a sok órás utazást fizikailag sem és a kis gyermekem miatt sem.

- 4) Mire vágytok a családotok, a gyermekeitek jövőjét illetően?

Azt szeretném, ha mindegyik gyermekem szakmát tanulna és elkerülnének egy nagyobb városba, ahol meg tudnak élni a munkájukból.

- 5) Milyen akadályokat kellene leküzdeni, hogy megvalósuljanak az álmaitok?

A legfontosabb az lenne, hogy itt a faluban tudjak pénzt keresni, amiből fizetni tudjuk a rezsit és jut a gyerekek taníttatására.

- 6) Van-e konkrét elképzelések, hogy hogyan lehetne javítani a családotok helyzetén?

Most csak a hímzés, amit csinálni tudok, de később lehet, hogy fogunk szövőgéppel szőnyeget készíteni, én már csináltam ilyet, értek hozzá. Az igazgyöngyösök megpróbálják felújítani a szövőszékemet, amit én egyedül nem tudnék megoldani. Ha el tudjuk adni a szőnyeget, akkor más asszonyoknak is megtanítom a használatát.

II. A család és a különböző intézmények kapcsolata – Igazgyöngy Alapítvány

- 1) A családnak milyen közintézményekkel van rendszeres kapcsolata és melyik miben tud segíteni?

Jelenleg a biharkeresztesi gimnáziummal és a helyi óvodával van kapcsolatunk. A lányom osztályfőnöke tanácsaival segít bennünket, hogy a lányom tovább tudjon tanulni, szerezhessen szakmát az érettségi után.

Szeret a kicsi óvodába járni, de az anyagi gondjainkon sem az iskola, sem az óvoda nem tud segíteni, az önkormányzat is csak keveset.

- 2) Szerintetek hol a baj, miért nem tudják ezek az intézmények teljesíteni a családgondozással kapcsolatos feladataikat?

Az iskola, óvoda nem is arra van kitalálva, hogy anyagi támogatást nyújtson. A z önkormányzat is szegény, a családsegítő pedig nincs berendezkedve ilyen sok család és ilyen sok probléma megoldására.

- 3) Hogyan kerültek kapcsolatba az Igazgyöngy Alapítvánnyal?

A lányom, Gina általános iskolás volt, amikor elkezdett járni az Igazgyöngyös különórákra. Nagyon büszke vagyok rá, mert sokszor kapott dicséretet, oklevelet, jutalom kirándulásra vitték.

- 4) Miben és hogyan tudnak ők segíteni?

Bármivel fordulhatunk hozzájuk és igyekeznek segíteni. Amikor megszületett a harmadik gyerek nálunk, sokszor megvették nekünk a pelenkát, bébiételeket. A kicsinek is és a nagyoknak is sok ruhát, cipőt kaptunk, amit én nem is győztem volna megvenni nekik.

- 5) Hogyan változtak meg a mindennapok, amióta Nóri néniék rendszeresen kijárnak Toldra? Ad-e egy biztonságérzetet az alapítvánnyal való rendszeres kapcsolat?

Itt már nem egy ember megfagyott volna vagy éhen halt volna, ha nincs az alapítvány. Krízis helyzetben mindig segítenek és máskor is, ha tudnak. Jó, hogy jelen vannak, de itt gyökeres változás csak akkor lesz, ha az embereknek rendszeres, normális munkája és keresete lesz.

- 6) Mi a véleményetek a bio-brikett készítésről?

Én nagyon jó ötletnek tartom és én már korábban is felvettem a falugyűlésen, de kinevettek és ez nagyon rosszul is esett. Én már nagyon várom, hogy beinduljon.

- 7) Egy ideje az asszonyok gyermekrajzok alapján hímeznek keresztszemes technikával, melyekből aztán eladásra szánt táskák készülnek. Reális elképzelésnek tartjátok-e, hogy ezeket a munkákat olyan mennyiségben lehet majd értékesíteni, ami érzékelhetően javítja az anyagi helyzeteteket?

Nehéz ezt előre megmondani, hogy mi lesz, de minden lehetőséget meg kell ragadni. Én is foglalkozok a hímzéssel és édesanyám meg a lányom is csinálják és nagyon szeretjük, mert szépek, jó érzés, hogy a végén a saját gyermekem rajzából egy szép használati tárgy lesz, amit valaki majd szívesen használ.

III. A családot körülvevő informális hálózat?

- 1) Milyen a kapcsolatotok a szomszédokkal?

Mi az utca végén lakunk, nekem csak egy szomszédom van, az édesanyám.

- 2) Vannak olyan szomszédok a faluban, akik kifejezetten rossz viszonyban vannak egymással?

Néhány család között rendszeres a viszály, még ásó-kapa is előkerül.

- 3) Az ilyen nézeteltérések rendezésében részt vesz-e az alapítvány?

Nem, ők ebbe soha nem folynak bele, ezt mindenki tudomásul is veszi és szerintem is jobb ez így.

- 4) Vannak-e baráti kapcsolataitok a faluban?

Persze, van egy barátnőm, akivel mindent megbeszélünk és kell is valaki, akivel együtt örül az ember, vagy akivel megoszthatja a bánatát. A közelmúltban mindkettőnket nagy veszteség ért és egymás lelki támaszai voltunk.

Életképek³³

1. sz. melléklet

2. sz. melléklet

³³ Forrás: Az Igazgyöngy Alapítvány archívuma

3. sz. melléklet

4. sz. melléklet

4. sz. melléklet

5. sz. melléklet